کتبخانهٔ اجتهاد عدد ٤٧

دوقتور عبدالله جودت

راهب مه‌لیه‌نك وصیتنامه‌سی

راهب ژان مه‌لیه
J. Meslier

طابع و ناشری : جمعیت کتبخانه‌سی

استانبول — نجم استقبال مطبعه‌سی

١٩٢٤

كتبخانهٔ اجتهاد عدد ٤٧

دوقتور عبدالله جودت

راهب مه‌لیه‌نك وصیتنامه‌سی

حقنده

« دین ایچون یالکز مقدس، حقیقتدر؛ علم ایچون
یالکز حقیقت، مقدسدر . »

«فجر عصرده» مؤلفنك
Le testament du crué J. Meslier
عنوانلی تتبعنامه‌سنك بعضی حاشیه‌لر علاوه‌سیله ترجمه‌سیدر.

طابع و ناشری : جمعیت کتبخانه‌سی

استانبول — نجم استقبال مطبعه‌سی
١٩٢٤

قارئه‌لریمزه وقارئلریمزه

(ژان‌مه‌لیه) نك اسمنی و منقبه‌سنی (طبیعت وعلم) عنوانلی کتابنك دلالتیله (پروفه‌سور دوقتور بوخته‌ر) دن اوکرنمشدك . ایللك معارفه تاریخیله بوکون آره‌سنده بر ربع عصرلق برزمان کچدی؛ اوزماندنبری روحمزده حقیقته اطلاع، حقیقتی اعلان، حقیقتی اعلا عطش و آتشی چوغالدی ، آزالمادی . انسانی دیری دیری یاقمایه مخصوص آلولی اودون ییغینی دخی بو عطش و آتشی صوڭدیرمه‌یه قادر دکل ! اغفاله ، کذبه، استبداده، ظلمه، ظلمته عبتسزلکه، منافقلغه، ریایه قارشی آچیلان جدالك متارکه‌سی یوقدر.

بوکوچك کتابك وظیفه‌سی «مه‌لیه» و وصیتنامه‌سی حقنده مجمل برفکر ویرمکدر. هیچ برشی تکلیف ویاتقبیح ایتمیورز؛ بر روحانی‌نك مناقشهٔ فلسفیه‌سنی، محاکمهٔ یارانه عرض ایدییورز. عملکتمزه و کنجلکنه، وقتیله :

حردوشونی، حر دوشوتی، دیکلمکده یکیت اول
ایسترسه‌ك که «قانلی بل» ی قان ایجمه‌دن آشاسین .
وطنجیلر، ملتجیلر ، دینجیلر وار سینه‌کده
بر انسانجی چوقمی؟ براق بر انسان ده یاشاسین .

دیمشدك یونی بوکون تکرار ایتمه‌یه و انسانجینك وطن ،

ملت ، دین مفهوملرینه لاقید بولونمادیغنی ایضاحه لزوم یوقدر.
(اجتهاد) ك مدافعه ایتدیکی پره نسیبلر اطرافنده طوپلانان ذکا
پیلدیزلرینك مقداًر متزایدندن بوعدم احتیاجی متشکراً ومفتخراً
استدلال ایدیورز .

زخمها بر داشتیم و فتحها کردیم ولیك
هرکز ازخون کسی کلکون نشد میدان ما . (*)

دیه بیلمك وبونی بحق دیه بیلمك؛ ایشته بزم شوق وتحسرمزك
مایه وموضوعی بودر .

صدق تام ایله ترجمه ایتدیکمز سطرلرك محرری برمسیحی
راهبدر. مؤلف تنقید ومناقشه اوقلرینی تخصیص خریستیانلق
دیننه آتیور، خریستیانلق عقائد دینیه سنه آتیور؛ بو کتاب بوندن
بر بچق عصر اول طبع ومبذولاً نشر اولونه بیلمشدر.

بونده نه آداب عمومیه یه مخالفت، نه ده ادیان معروفه دن برینه
حریف بر حرکت یوقدر؛ هرکسك اعتقاد و اجتهادینی اظهاره
مدافعه ونشر ایتمکده حر اولماسی وبوندن دولایی هیچ بر معاتبه
وممانعته معروض اولماماسی دیمك اولان حریت وجدانیه عصرنده
یشایورز؛ بو جهتلرله نه مترجم، نه ناشر ایچون، قانونك وعقلك
ومحاکمه نك موجود وحاکم اولدیغی هر زمان ومکانده اك خفیف
درجه ده بیله راحتسز ایدیله نك وارداولامایاجاغی در پیش اولونمالیدر.

(*) ترجمه سی: یاره لر آلدق، فتوحات یاپدق ، فقط هیچ برکیمسه نك
قانیله میدانمز قیزیله بویانمادی .

منطقدن، عقل سليمدن غيري بر سلاح استعمال ايتمه‌ين (ژان مه‌ليه) نك حكملرينه قارشي آنجاق منطق وعقل ايله چيقماليدر.

بزه شويله بر سؤال وارد اولابيلير : اعتقاد انامه مخالف فكرلري محتوي بر كتابي، عقل ايله دكل، نقل ايله ياشايان واوهام وخيالات ايچنده پك اعلا خوش و پك تسلي بر حيات كچيرن خلقه عرض ايتمك، اونك آسوده و دوشونجه‌سز ذهنيتني بوزماق طوغريميدر؟ بو سؤال مقدرك جوابي، (مه‌ليه) نك (عقل سليم) آدلي كتابنك ١٩٥ نجي مبحثنده ويرلمشدر؛ ايشته او مبحث:

هر عقلي «سيستم» [*] خلقه كوره دكلدر

عقلي اولان « آته‌ئيزم » ناس ايچون موافق اولورمي؟ طرزنده بر سؤالك صورولماسي محتملدر، بو سؤاله جواباً ديرم، كه مناقشه استلزام ايدن هر سيستم ناس ايچون موافق دكلدر او حالده « آته‌ئيزم » ي وعظ ايتمكده نه فائده واردر؟ بونك هيچ اولمازسه شو فائده‌سي اولابيلير، كه اصلسز، اساسسز شيلردن دولايي راحتسز اولماق قادار عجيب وباشقالريني راحتسز ايتمك قادار حقسز بر شي اولماديغني، فكر و محاكمه‌ده بولونانلره، حس ايتديرير؛ هيچ محاكمه‌ده، معاقله‌ده بولونمايان آحاد ناسه كلنجه: جمله‌سي ناسك خيري اولماقسزين، نفع ناس ايچون چاليشان بر فيزيك

---

(١) « سيستم » دن مراد اولونان بر اصول واركان علميه هيئت مجموعه‌سي، بر منظومهٔ اصول واحكامدر. ه. ج.

شناسك «سیستم» لری، بر آستروونومك رصدانی، بر كیمیاكرك تجربه‌لری ، بر هندسه شناسك حسابلری ، بر طبیبك تدقیقات ومشاهداتی، بر معمارك پلانلری، بر آووقاتك مدافعه‌لری آحاد ناس ایچون نه قادار یابانجی قالیرسه بر ناخدانك دلائلی ده آحاد ناسه او قادار آكله‌شیلماز وهیچ بر شی افاده ایتمز قالیر.

الهیاتك پك چوق زماندنبری تیجه درین خولیا كرلری مشغول ایدن ادلهٔ مابعدالطبیعه‌سی ودینی جداللری آحاد ناس ایچون بر ناخدانك ادله‌سندن دها آزمی ناقابل هضمدر؟ ادراك عوامه بونلر دها زیاده‌می ملایم وموافقدر؟ اصلا!

«آته‌ئیزم»ك عقل اوزه‌رینه مؤسس بر «نسیبلری» الهیاتك ایشلك ذكالر ایچون بیله ناقابل حل مشكلات ایله طولدیغنی كوردیكمز بره نسیب‌لرندن داها قولای قابل فهم دكلیدر؟ هر مملكتده خلقك بر شی آكلامادیغی بر دینی واردر؛ خلق ایچون فضله علوی اولان الهیات ایله آنجاق خواجه‌لری، راهب‌لری ، خاخام‌لری خلاصهٔ كلام روحانیلری مشغول اولور؛ خلق تصادفاً بو الهیاتی غائب ایده‌جك اولسه‌یدی تماماً بی فائده اولدیغی كبی قفاسنده پك تهلكه‌لی تخمرات دخی حصوله كتیرن برشیدن قورتولمش اولماقله متسلی اولا بیلیردی.

آحاد ناس ایچون یازماق یاخود آحاد ناسی ، بر ضربه‌ده ، باطل فكرلرندن تخلیص ادعاسنده بولونماق پك مجنونانه بر ایش اولور؛ كتابلر، مقاله‌لر.. اوقویانلر، محاكه ایدنلر ایچون یازیلیره

خلق همان هیچ اوقومازء محاكمه وملاحظه‌ده داها آز بولونور؛ معقول ومضبوط كيمسه‌لر تنور ايدرلر ؛ عرفان نورلری يواش يواش انتشار ايده‌رك مرور زمانله خلقك كوزلرينه‌ده تأثير ايتمه‌يه باشلار؛ ديكر بر جهت داها وار: خلق آلداتمش و آلدانمش اولدقلرينی آكلامش غافل مغفللر آلداتديقلری خلقی ارشاد ايتمك اهتمامنی اكثريا بالذات كنديلری درعهده ايتمزلرمی ؟ »

*

بناءً عليه اثر، عوام ناس ناس ايچون دكل، خواص متفكره ايچون يازيلمش وترجمه اولونمشدر .

انسانلرك افسانه‌قاپوسنی چالمالری واكثريا قانلرينی بلافائده آقيتمالری حقيقتی كورمه‌ديكلرندندر .

(ژان مه‌ليه) نك يوركنده يانان عشق حقيقت و شوق حريت ، قابل اشتعال يوركلری ـ آنجاق قابل اشتعال اولان يوركلری ـ استيلا و اشغال ايده‌جكدر !

ای حقيقت نشوهٔ تلخكله پردر روحمز ،
ذوقياب اضطرابكدر دل مجروحمز .

نغمه‌سنی لسان و وجدانه ورد ايتمش بر حقيقت مشتاقنك يركان اشتياق وهيجانندن برشراره اولان بو اثرجك، ای كونش حقيقت ، ای كونش محبت ! سن حمايه ايده‌جكسين : ظالم ، مظلوم ، ظلمت زده ، اعمی انسانلغك صيرتنده‌كی قورشوندن قاپوطی ئه‌ريته‌جكز .

ع . ح .

راهب ژان مه‌لیه‌نك وصیتنامه‌سی

حقنده

اون سكزنجی عصرك فكراً حر اولمایه، اسارت فكریه‌یی
چاك ایتمه‌یه معطوف اشتیاقنك اك زیاده شایان دقت وثیقه‌سی
دكلسه بیله، اك زیاده شایان دقت وثیقه‌لرندن بری، فرانسز
قاتولیك پاپاسی (ژان مه‌لیه) نك مشهور وصیتنامه‌سیدر .
(فرانسه) ده «آنسیقلوپه‌دی = محیط المعارف» محررلرینك
دور ظهورندن‌داها یكرمی یاخود اوتوز سنه اول بو عقل سلیم
جنكاوری ، فلسفه‌سنك اساسی پره‌نسیپلرینی عادتا عریان ،
قصورسز، تام بر رونق ووضوح ایله عرض وایضاح ایتمشدر.
آشاغیده مطلع اولاجاغمز سببلرله ، بو وثیقه ، مع التأسف ،
پك محدود ذواتك ألنه كچمش و بناءً علیه آز چوق مجهول
قالمشدر . شیمدی ایسه آشاغی یوقاری بر عصری متجاوز بر
نسیان دوره‌سندن صوكره، بو وثیقه‌نك اورته‌یه چیقاریلماسنه،
نشر و ممكن مرتبه ، تعمیم اولونماسنه جهد ایدیلیور . فقط
بوندن بحثه كریشمه‌دن اول اثرك و مؤلفنك سرگذشتلرینی
سرعتله كوزدن كچیره‌لم :
(ژان مالیه) ، (شامپانیا) ده (مازه‌رنی) كوینده بزاز

اولان بر پدرك صلبندن ١٦٦٤ ده، بعضيلرينه كوره ده ١٦٧٨ ده دنيايه كلمشدر. تربيهٔ دينيه‌سنى بر رهبان مكتبنده اكمال والهيات ايله برابر (ده‌قارت Décartes) ك فلسفه‌سنى و (مونته‌نى Montaigne) ك ، (به‌يل Byle) ك آثارينى وديكر بعضى متفكرلرك اثرلرينى تتبع ايتمشدى . ١٦٩٢ سنه‌سنده (ئه‌تره پيني Etrepigny) و (بو But) كويلرينك راهبلكنى آلمش و ١٧٢٩ ده بعضى روايتلره كوره ١٧٣٣ ده واقع اولان وفاتنه قادار بو وظائفى، ادارهٔ روحانيه‌سنده بولونان اهالينك محبت وحرمتنى بحق قازاناراق، ايفا ايتمشدر. كوچوك وارداتنك كنديسنه الزم اولمايان قسمنى، ادارهٔ روحانيه‌سنده‌كى فقيرلره و اك سوكيلى نزهت فكريه‌سنى تشكيل ايدن بر كتبخانه‌نك اشتراسنه تخصيص ايتمشدى . دائرهٔ روحانيه‌سى اشرافندن بر ذات ايله كندى اره‌سنده متحصل بر اختلاف، (مه‌ليه) نك ماليخوليايه وحساسيته متمايل اولان سجيه‌سى اوزه‌رينه بيوك بر ضربه تأثيرى يابدى: بو جنتلمن ، بعضى كويلولره فنا معامله ايتمشدى . (راهب مه‌ليه) ، كويلولرى مدافعه ومتغلب ذاتى تنقيد ايتدى . بو وسيله ايله آراده متحصل اختلافى متعاقب، مافوق اولان (ره‌نس) پسقپوسى طرفندن راهب (مه‌ليه) شدتله توبيخ اولوندى؛ بو توبيخ (مه‌ليه) اوزه‌رنده اويله رسوه تأثير براقدى، كه حياتدن اوصاندى وظن اولونديغنه كوره بالالتزام يمه‌يه‌رك، ايچمه‌يه‌رك غداسزلقله انتحار ايتدى .

کوچوك ثروتنی « قومون » نك [ناحیاسنك] اعضاسنه تبرع و کندی باغچه‌سنده دفن ایدیله‌سنی وصیت ایتدی .

وفاتندن صوکره، متروکاتی آره‌سنده، بر کتابك ال یازیسیله اوچ نسخه‌سی بولوندی . بو نسخه‌لردن هر بری ٣٦٦ ورقدن متشکل و عنوانلری « وصیتنامه‌م » ایدی . بو اوچ نسخه‌دن ایکی دانه‌سی اقامتخانه‌سنده و اوچنجیسی (سه‌نت مه‌شو) محکمه‌سی قلمنه مودوع بولوندی . « قومون » نك اعضاسنه مخصوص اولان نسخه‌یی احتوا ایدن ظرفك اوزه‌رینه شوشایان دقت سوزلر یازیلی ایدی :

« انسانلرك ضلالتلرینه ، طاشقینلقلرینه ، دنسزلکلرینه ، بدلالقلرینه و مرضکارلقلرینه مطلع اولدم و اونلردن ابا و استکراه ایتدم . حیاتمده بونی سویله‌مك جسارتنه مالك اولمادم ، فقط هیچ اولمازسه اولورکن و اولدکدن صوکره سویله‌یه‌جکم . بو مقصدله‌در، که بو لایحه‌یی یازدم تا، که اوقومایه لایق کورورلرسه کوره‌جك و اوقویاجاق کیمسه‌لرك کافه‌سنه حقیقتك اقرار و عرضی مقامنه قائم اولابیلسین ، بونلرك حضورنده حقیقته شهادت خدمتنی کورسون »

اوچ ال یازیسی نسخه‌نك هر برینك طالعی باشقا باشقا اولدی : بونلردن بری قونت (دوقایلوس De Caylus) ك النه کچدی . بر آز مدت صوکره (پاریس) ده بر چوق قوپیه

لری آلدن آله دولاشمایه باشلادی . بوقوپیه‌لرك هر بری ۸ الی ۱۰ فرانسز آلتوننه [بزم پاره ایله طقوز بوچوق آلتونلیرایه] صاتیلیوردی. ۱۷٦۲ده (وولته‌ر Voltaire)،(راهب مه‌لیه‌نك حسسیاتی) عنوانی آلتنده (مه‌لیه) نك کتابندن ٦۳ صحیفه‌لك برخلاصه نشر ایتدی؛ یکرمی سنه اول احضار واکمال ایدیلمش اولان بو اجماله، کتابك پولتیقه‌یه وسوسیالیستلکه متعلق سجیه‌سی مسکوت کچیلمش، آنجاق دینه و خریستیانلغه عائد قسملری بارز بر صورتده اورته‌یه قونمشدی. بوطبع آلتی آی ظرفنده دوکندیکندن ۵۰۰۰ نسخه‌لك یکی بر طبع داها یاپدیرلمش و (وولته‌ر) طرفندن یازیلمش بر مقدمه‌یی‌ده احتوا ایدن بو ایکنجی طبعی، (وولته‌ر) مجاناً توزیع ایتدیرمشدی (وولته‌ر) ك بو صره‌ده (دالانبه‌ر) ه ، (هه‌لوه‌تیوس) ه، (مارکی دارژانس) ه (دامیلاویل) ه ودیکر بعضی ذواته کوندردیکی مکتوبلر بلك ایی کوسته‌ریر،که (وولته‌ر) بو نشریاتدن عظیم بر تأثیر بکله‌یوردی و بو نشریات او زمان، متقرب الحلول اولان انقلابه ذهنلری حاضرلامایه، فی الحقیقه، آز یاردیم ایتمه‌مشدر. بو اجمال (وولته‌ر)ك کلیات آثاری آره‌سنده بولونماقده‌در. (وولته‌ر) ك همتیله محو ونسیاندن قورتاریلمش اولان بو کتابه بعضی کیمسه‌لر (وولته‌ر)ك اثری نظریله باقمشدر؛ فقط بو ذهاب یا کلشدر؛ اثر (مه‌لیه) نك ۳ بیوك جلد اولاراق مطبوع کتابنك اجمالندن باشقا برشی دکلدر.

اون‌سنه صوکره Système de la Nature [*] مؤلف مشهوری، ۱۷۷۲ ده (آمستردام) ده Le sens commun du Curé Meslier یعنی (راهب مه‌لیه‌نك عقل سلیمی) عنوانیله یکی برخلاصه نشر ایتدیردی؛ بوخلاصه‌ده، کتابك بالخاصه ماته‌ریالیست وناخدایانه اولان اقسامنی تعین ایتدیرمه‌یه اهتمام اولونمشدر. آنجاق انقلابك برنجی سنه‌سنده [۱۷۸۹] ده‌در، که (سیلوه‌ن مارەشال)ك Le Catéchisme du Curé Meslier یعنی (راهب مه‌لیه‌نك علم حالی) عنوانلی کتابی انتشار ایتدی. ۱۷۹۳ده (فرانسه) ده قونوانسیون حکومتی اباطیل دینیه‌یی رد ایتمك جسارتی کوسته‌رن ایلك راهب اولماق حیثیتیله «راهب مه‌لیه» نامنه بر هیکل دیکیلمسنه دائر مشهور (آ. قلوتز A. Clootz) ك تکلیفی بر مضبطه‌یه موضوع اولماق اوزره معارف عمومیه انجمننه حواله‌یه قرار ویردی. قرار، رئیس صفتیله Laloy وباش کاتب طرفندن امضا ایدیلمشدر. بوندکله برابر قرار معارف عمومیه انجمننده حفظ ایدیلمش، موقع اجرایه قونولامامشدر. فرانسه حکومتنك نظر دقتی،

[*] بو اثرك مؤلفی مشهور (بارون دولباق Baron d Holbach) دور منظومهٔ طبیعت» کلماتیله ترجمه ایدیله بیلن کتابی ۱۷۸۰ ده لوندره‌ده طبع ایتدیرمشدر. بومؤلف اثرینك اوزه‌رینه کندی نامنی قویمامش، «فرانسه اقاده‌میاسی فرق ارندن بری وکاتب دائمیسی Mirabaud عنوان ونام مستعارینی قوللانمشدر. اسمك، معروف Mirabeau یه عائد اولمادیغی صورت املارنده‌کی باشقالق دلالتیله آشکاردر. م. ج.

خلقك جهل و غفلتندن استفاده ایدنلر ایچون تهلكه‌لی اولان
بو یازی اوزه‌رینه جلب ایدیلمشدی و ١٨٣٧ — ١٧٧٥ تاریخلری
آره‌سنده مطبوع خلاصه‌لرك تداولی، متعدد دفعه‌لر منع اولونمشدی
وه واتیقان ، اونی کتب ملعونه لیسته‌سنه قویمشدی.

فقط نه اوچ خلاصه ، نه ایلك یوز قوپیه ، اصل اثرك
داها عمومیتله معلوم اولماسنه ویا طبع ایدیلمه‌سنه بر عامل اولامادی.
فطرتی ، حریت تفکره متمایل بر هوللاندالی‌یه تصادف یاردیم
ایتدی : (آمستردام) لی و R. C. d'Ablaing van
Giessenbourg اسمنده اولان بو ذات ١٨٦٠ تاریخنده بر
آنتیقه‌جی دکاننده بو قیمتدار وثیقه‌نك بر قوپیه‌سنی کشف
ایتدی. همان ایشه باشلادی و ١٨٦٤ سنه‌سنده ایلك دفعه بتون
اثر، Le testament de J. Meslier, Curè...Ouvrage
inédit یعنی (فلاز وفالان یرلرك راهبی (مه‌لیه) نك وصیتنامه‌سی،
شیمدی‌یه قادار غیرمطبوع اثر) عنوانیله «این اوقتاوو» دیدیلن
قطعه‌ده وقایت نفیس مطبوع اوچ بیوك جلد اولارق (آمستردام) ده،
طابع (مه‌ی‌ژه‌ر Meijer) معرفتیله، انتشار ایتدی . [بو اوچ
جلد الیوم نادر اولماقله برابر (پاریس) بو کونیستلرنده، بوندن
اون بش سنه اول تصادف ایتمشدم.] کتابك باشنه یازدیغی مقدمه‌ده
(رودولف شارل) نام مستعاری آلان ناشری، راهب (مه‌لیه) نك
کتابی ایچون ابدی بر پایدارلق، حقیق بر مخلدیت خبر ویریور.

متعاقباً كنديسنك ١٨٥٠ دن ١٨٦٤ تاريخنه قادار، (هوللاندا)ده حريت فكريه لهنده حاضرلاديغى جريان و انقلابك مختصر وجالب نظر تاريخچه‌سنى ياپار. بوتاريخچه‌ده پروتستانلغك يكى الهياتى حقنده شديد بر تجربهٔ قلمده بولونور. بو تجربهٔ قلمده (رەنان)، (شتراوس) و(توبينك [Tubingue]) مكتبى.. آنسيقلوپه‌ديستلر و بونلرك فطين مبشرى (مەليه) ايله مقايسه اولونور. بومقايسه (شتراوس) ، (رەنان) و توبينك مكتبى حقنده هيچ ده ثناكار دكلدر. بونى متعاقب (مەليه)نك ترجمهٔ حالى و ١٨٦٤ تاريخنه قادار كتابنك كچيرديكى سركذشتلرك مفصل برحكايه‌سى كلير. بونى (وولتەر)ك بوكتابه دائر تعاطى ايتمش اولديغى خصوصى و اصلى مكتوبلرك صورت عينيه‌لرى تعقيب ايدر؛ «قونوانسيون» حكومتنك راهب (مەليه) يه برهيكل وكزينه دائر اصدار ايتديكى اراده‌نك صورتى‌ده مكتوب صورتلرينك نهايتنه قونمشدر. بونلرى ٩٩ مبحث اوزەرينه مرتب اصل كتاب تعقيب ايدر. مؤلف، قيصه‌ديباجه‌سنده اجتهادحقيقيسنى حياتنده كيزله‌مك وبونى باوصيتنامه ، ادارهٔ روحانيه‌سى دائره سنده‌كى اهالى‌يه‌ميراث براقاق قرارينى ويرديرن سببلرى برداها ايضاح ايدر . خاتمهٔ مقال اولاراق « بوكتابى يازماقدن مقصدم انسانلرى اباطيل وخرافات دينيه‌دن ممكن مرتبه قورتارماقدر؛ سخيف اعتقادلر انسانلرى كورجه‌سنه انقياد ايتمه‌يه آليشديرر.

ماقدن ، روحلرینك آرام و استراحتلرینی بوزماقدن ، حیاتك صاف ذوقیله متنع اولمالرینی محال قیلماقدن ، انسانلری ، روحانی وجسمانی متغلبلر قارشیسنده سفیل کوله‌لرمنزله‌سنه ایندیرمکدن غیری برشیئه یاراماز . » دییور . بونکله‌برابر وفاتندن صوکره ، کتابك انتشارینی متعاقب شخصی و خاطره‌سی اطرافنده عظیم برغیظ وافتراطوفانك قوپاجاغنده مؤلف تردد ایتمیور وبوسببله دشمنلرینی کندی محکمه‌لرندن ، عقل وعدالت ابدیه‌نك محکمه‌سنه دعوت ایدییور . سویله‌مه‌یه ، کوکلنده‌کی فکر وقناعتلری اورته‌یه دوکمه‌یه کندیسنی الحاح ایدن یکانه محرکلر ـ بالذات کندیسنك تعبیرلریله ـ حقیقت قوتی ، حقسزلق ومساواتسزلق غیظی ، پك چوق معذب وبی آرام اولان انسانیتك عقلاً ووجداناً اسارتدن قورتولماسی ، آزاد اولماسی غیرت آتشیدر .

راهب مه‌لیه ، وفاتندن صوکره حقنده سویله‌نه‌جك شیلره ـ شخصی اعتباریله ـ هیچ اهمیت ویرمیور « کندیلرینه التحاق ایتمك اوزره اولدیغم ئولولرك هیچ براندیشه‌لری یوقدر ؛ قریباً عدمده انتهابولاجاغم ، سوزیله ، (شکسپیر)ك « ماباقی سکوتدر ! » سوزینی پك جانلی بر صورتده آکدیران بوسوزله جاذبه‌دار ، قوتلی وفیاض کتاب نهایت بولور .

محتویاتنك اهمیتنه رغماً ، اوچ بیوك ونفیس جلد اوزه‌رینه مرتب ، بوقیمتدار کتابك کافی درجه‌ده انتشار ایتمه‌مش اولماسی کندیلکندن

آکلاشیلیر برشی در، کتابنك فرانسزجه یازیلمش اولماسی سببیله، (ژان مه‌لیه) ازجمله (آلمانیا) ده همان تماماً مجهول قالدی. ایلك دفعه (آلمانیا)ده (داوید شتراوس)، (وولته‌ر Voltaire) عنوانلی مجموعه‌سنده [١٨٧٠ ده] (ژان مه‌لیه) و کتابی اوزه‌رینه یکیدن نظر دقتی جلب ایتمش و بونك ایچون ٢٩ صحیفه‌لك خصوصی بر تتبعنامه یازمشدر. بو خصوصده (شتراوس)دن صوکره، شایان شکران اولان آننا قنوب Anna Knoop اسمنده بر آلمان خانم قیزدر. بو خانم قیز، راهب مه‌لیه‌نك اوچ بیوك جلدلك شاه اثرینی آلمانجه‌یه اجمالاً ترجمه ایتمش و بر جلداولاراق، آمریقاده متمکن اولدیغی (نویورق) شهرنده طبع ایتدیرمشدر. ترجمه‌نك عنوان دلپذیری شویله‌در: (ایمانه وعقل یاخود قانونلیك راهبی « ژانه مه‌لیه » نلك اذعانه فطریسی)

بو ترجمه‌نك تاریخ طبعی ١٨٨٠ در. مترجمهٔ محترمه، قیصه و جانلی بر دیباجه‌یی متعاقب، (ژان مه‌لیه) نك کتابی حقنده (وولته‌ر) لك ذکری سبقت ایتمش اولان مکاتباتنی، مؤلفك ترجمهٔ حالنی، (قون وانسیون ناسیونال) حکومتنك (مه‌لیه) یه هیکل رکز ینه‌دائر اصدار ایتدیکی اراده‌نك صورتنی قید ایدر. « اذعان فطری نلك ستایشیله باشلایان دیباجهٔ کتابده بیله

مؤلفك پیرو افكاری اولان مترجم خانم قیز ، موضوعنه كیریشیور : «دین ، بر خیال خام» تسمیه اولونیور. «الهیات بر ظنلر ، وهملر ، تناقضلر تاروپودیله طوقونمش بر منسوجدر ، یاخود اسباب طبیعیه حقنده‌كی جهالتدر ، بو جهالت سیستم حالنده ، بر منظومهٔ اصول و قواعد حالنده تأسس ایتمشدر. دیگر طرفده بو سیستمك قهرمانی ، یعنی موضوع دین اولان الله ، اجتماع و اتحادلری محال صفتلرله تزیین اولونمشدر» دییور. جهل ، اسارت انسانیتك حقیقی دشمنیدرلر ؛ حالبوكه انسانیتی صلاح و سعادته انجاق عقل ، علم و حریت مظهر ایده‌بیلیر ؛ آنجاق باطل فكرلرندن تخلیص ایدیلمك سایه‌سنده‌در ، كه انسانلر سیئات اخلاقیه‌لرندن و دردلرندن قورتاریله‌بیلیرلر. كندیلرینه حقیقتك كوستریلمه‌سی سایه‌سنده‌در ، كه انسانلر فضیلته ایلمكه توجیه اولنه‌بیلیرلر. انسانلر خیلی اوزون مدت كوزلرینی سمایه دیكدیلر آرتق نظرلرینی تكراریر یوزینه چویرسینلر اخلاقك حقیقی پرنسیپلرینی كشف ایتمك ایچون انسانلر نه تئولوجیایه ، نه وحیه ، نه بر اللهه محتاج دكللردر . یالكز عقل سلیملرینی قوللانمه‌لری و اجتماعی انظام و آهنك حقنده تام و صحیح بر اطلاع حاصل ایتمه‌لری كائناته عقل كوزیله باقمالری كافیدر .

حقیقت سادەدر ، باطل مغلق‌در ؛ صدقك سسی قولای آکلاشیلیر؛ کذبك سسی جناسلی ومعماانکیزدر . حقیقته چیقان یول دوس دوغرودر . خدعه واغفال یولی قارانلق ودولامباجدر» دییور .

ایشته بو متین وزنده ملاحظه‌لری نقطۀ شروع اتخاذ ایده‌رك مؤلف مدعاسنك تفصیلاتنه کیریشیور : «قادرکل» ی یر یوزنده برحکمدار مطلقه بکزه‌تیور ، که تبعه‌سندن محبت واطاعت ایستیور ، فقط کندیسنی اصلا کوسترمیور . بالعکس اوقادار کیزله‌نیور ، که کیمسه اونك حقنده برشی بیلمیور وبرفکر ایدینه‌میور ؛ واقعا بیلیرز ، بو « قادر کل » ك یر یوزنده ترجمان ونماینده‌لری اولدقلرینی ادعا ایدنلر واردر ، فقط بونلر افندیلرینه عطف ایتدکلری صفتلرده یاخود نیتلرده اصلا متفق دکلردر .

یکدیکرلرینی ساخته‌کارلقله اتهام ایدرلر ؛ فضله‌اولاراق کندی بیان وادعالری تناقض‌لر یوماغیدر . بو «قادرکل» کندیسنه عطف اولونان نیت وفکرلری همان هیچ برزمان حیز فعله چقارمیور . کشورنده ، سعادتدن ، خوشنودلقدن انتظامدن زیاده خوشنودسزلق ، مصائب ، شورش حکم سورییور . بوندن شو نتیجه چیقار ، که تئولوجیانك موضوع بحث ایتدیکی کشورالهی یاخود ملکوت السماء Royaume

حقیقتده de Dieu هوبس Hobbes دیدیکی کبی، بر کشور ظلمات در. ته ئولوجیا یعنی الهیات بر علمدر، که تحقیق ومعاینه ایدن ذکا، اونده، خیالاته منقلب اولور؛ عقل بشر استغراق وحیرت ایچنده قالیر. ماهیت سبحانی نك، انسانلر ایچون عقل ایردیریله مز اولدیغی، لاینقطع، درمیان اولونور. بونکله برابر اللهه برچوق معین صفتلرك اضافه اولوندیغی وبو صفتلرك محدود العقل کیمسه‌لر طرفندن اکلاشیله مایاجاغنك ادعا ایدیلدیکی ده اکثریا ایشیدیلیر. بو حالده، دینه، انسانلرك محدود ذکارینی، اکلامالری غیر ممکن اولان بر شیله بلا فائده اشغال ایتمك صنعتی نظریله باقیلماق لازم کلیر.

اکر الله، دیدیکلری کبی، بی انتها ایسه، انتها بولیجی مخلوقات اونکله مناسباته کیره مز. بوندن ایسه متناهی ایله نامتناهی آره‌سنده هیچ بر مناسبتك، هیچ بر تعهدك جایکیر اولاماماسی نتیجه‌سی چیقار. اونك بی انتها ماهیتنی ادراك ایتمك عقل بشر ایچون صورت مطلقه‌ده غیر ممکن در؛ بناء علیه نه دنیاده، نه ده عقباده، هیچ بر زمان، اللهی ادراك ایده مز.

جهل وقورقو هر دینك ایکی بیوك منبعی واستنادکاهیدر. خرافات یاخود طیفلر، معجزه‌لر، سحربازلر

اندیشه‌سی هپ جهل‌دن، قورقودن صدور ایدر، جهل وقورقویی‌ماهرانه موقع استفاده‌یه قویمانی بیلنلربوواسطه لرله کندیلرینه انسانلری اویونجاق ایدرلر؛ چونکه‌دین امورنده انسانلر بیوك چوجوقلردن باشقابرشی دکلدرلر. اگرانسانلر برچوجوقلق دوری کچیرمه‌مش وبودوردن، شیمدی ، نسلدن نسله نقل ایتدیکلری برطاقیم ماصاللر تولد ایتمه‌مش اولسه‌یدی، محتمل‌در،که هیچ برزمان دین موجود اولمازدی . ایلك واضع قانونلر، انسانلری داها ای ضبط ونتیجةً اونلره حاکم اولماق ایچون، بوقورقویی موقع استفاده‌یه قویمشلردر.

علملرك جمله‌سی یاواش‌یاواش تنور وتکمل‌ایتدی، یالکز الله علمی بوتنور و تکمله مستعد بولونمادی ، الاهی بیلمه‌یه واوکره‌نمیه مخصوص‌اولان علم، الله‌حقنده شیمدی بش‌بیك سنه‌اول بیلدیکندن فضله‌برشی‌بیلمیور؛ جهل مرکب ایچنده بولونان بروحشی آدام ایله الکدرین متفکر، بوخصوصده‌عینی‌سویه‌ده‌بولونورلر. بناءً علیه، الله علمی[معرفة‌الله]مروراعصارایله‌تنورایتمك‌شویله‌طورسون داها زیاده مظلمشمشدر. طبیعی برطرزده ایضاح‌ایدیله‌مه‌ین هرحادثه‌یی، جاهل آدام، بر روح [Esprit] ه اسناد

ایدر . [*] بوسببه‌در، که میخانیکیتی آکلامادیغی بر روحك بولوندیغنه قائل اولور . فقط « روح » یاخود الله » دیدیکمز وبزجه آکلاشیلهماسی ، صورت مطلقه‌ده امکانسز اولان شیلره اسناد ایتمکدنسه موجوداتی حواس وادرا کمزك حس وفهم ایده‌بیلدیکی شیلردن اشتقاق ایتدیرمك داها طبیعی ومعقول دکلیدر ؟ اکر انسانلر مطلقا بر الله مالك اولماق ایسته‌یورلر ویا مالك اولمالری ضروری ایسه هیچ بر صورتله یوزینی کوسترمه‌ین، مکاندن منزه ومع هذا نامتناهی اولان، آرزو ایتدیکی شیئی اصلا اجرا ایتمه‌ین عالمشمول بر ایبلك ایله‌ایی اولدیغی حالده نا خوشنودلره وجود ویرن الخ الخ بر ذات موهومه طاپینماقدنسه ، مثلا دنیانك باباسی، دنیانك روحی اولان و کندیسی موجود اولمادقجه هیچ بر شیئك یاشایه‌بیلمك احتمالی بولو نمایان کونشه طاپماق داها معقول اولور. الله‌ه تعبد ایدییورم اعتقادنده بولونان کیمسه حقیقتده کندی دماغنك ایجاد کرده‌سندن

(*) ژان مه‌لیه‌نك بوسوزی عرفیٔ شیرازی‌نك
بترتیب ونظام آفرینش چون نه‌ئی آکه
حوادثرا ز تأثیر نجوم وآسمان بینی .
بیتنی آکدیرمازمی ؟ ترجمه‌سی : خلقتك ترتیب ونظامنه آکاه اولمادیغك ایچون حادثاتی کوکلك ویلدیزلرك تأثیراتنه عطف ایدییورسین .

باشقه بر شیئه تعبد ایتمز . کندیسنه ایناندیغی وحدذاتنده عقل ایردیدیله من اولدیغی حالده کندیسنی طانیمادیغی ایچون الله بر کیمسه یه مجازات ایتمك ایسته رسه ، مستبدلرك اك بیوکی اولور . الهه ایناناانلری الهبونك مقدوح کورمه لری کیفیتی منطق طبیعی نورندن تماماً محرومدر . انسانلرك اکثرنده الهه اعتقاد ، حقیقی بر قناعت وجدانیه محصولی اولماقدن زیاده ، بر اعتیاد میخانیکی و ، تربیه ایله آلینان انطباعات اوزه رینه مؤسس در . چوجوقلق دورنده انسانك دماغی یومشاق بال مومی کبی در ؛ بالذات محاکمه یه مقتدر اولمادیغی بودورده بتون انطباعاتی قولایجه اخذ ایدر ؛ سن ایله ریله دیکی زمانلرده ایسه انسان بوانطباعلرك فطری ولدیغنی ظن ایدر ؛ اگر انسانلر محاکمه یه مقتدر اولدوقلری دورحیاته کیردیکدن صوکرا قناعت دینیه لری کندیلرینه تلقین اولونماق ایسته نیله ایدی بوتشبثك انجامی ، تماماً ضد نتیجه لر اولوردی .

اللهك موجودیتنه دلیل اولاراق ذکر اولونان خوارق طبیعت ، اسباب فوق الطبیعه ایله دکل ینه اسباب طبیعیه ایله ایضاح اولونمالی در ؛ اسباب فوق الطبیعه یه مراجعت ایتمکله مظلم اولان شیئی داها زیاده مظلم ، داها زیاده مبهم قیلماقدن غیری برشی یاپیلماز . طبیعتی آکلامایان

یاخود طبیعتده اجرای احکام ایدن قوتلردن، قانونلردن بی‌خبر اولان کیمسه‌لرو یالکز بویله کیمسه‌لردر، که خوارق طبیعتی اسباب فوق‌الطبیعه‌یه عطف ایتمکدن عبارت اولان بو زوراکی طرز ایضاحی عقللرندن کچیره‌بیلیرلر. « دنیا کندی کندینه وجود بولاماز » دینلدیکی وقت شوندن غفلت ایدیلیور، که بوجهان براثر دکلدر، برمؤثردر. بر مصنوع دکلدر، برموجودیت ضروریه‌در و بوازلیاً بویله‌در؛ ماده کندی کندینه حرکتده‌در. ماده کندی کندینه فعالدر، بنفسه عاملدر. فعل و حرکتده بولونانده، فعل و حرکتده بولوندوران‌ده کندیسیدر. بزم دخی بتون احتساسلرمز آنجاق حرکته‌کلن ماده‌نك عضویتمزله ماده‌سی اوزه‌رینه تأثیر اجرا ایتمه‌سیله حاصل اولور. باشقا دورلو هیچ برشی بیله‌مزدك، هیچ برشی حس ایده‌مزدك؛ حرکت وانبساط ماده‌نك صفت اصلیه‌سیدر. ماده‌یی باشقا دورلو تصور ایتمك ممکن دکلدر.

انسانك ابتدای ظهوری یعنی نشأنی مسئله‌سی، طبیعتك وطبیعتده بولونان کافهٔ موجوداتك نشأنی مسئله‌سنه معادلدر. هر ایکی مسئله دخی، فوق‌الطبیعه بر خالقك مداخله‌سیله ایضاح اولوناماز. مع‌هذا کائنات و محتویاتی بر تصادف اثری دکل، بلکه بروجوب Nécessité اثریدر. «تصادف»

کلمه‌سی اسباب حقیقیه‌یه عدم اطلاعمزی گیزله‌مك ایچون قوللاندیغمز بر کلمه‌در . حادثاتك کافه‌سی معین قانونلرك احکامنه و اثر و مؤثر آره‌سنده‌کی علاقه‌یه کوره جریان ایدر. ذره‌لرك تماس «تصادفیسی» ندن‌دم اوروله‌دیغی وقت احکامنه اتباعاً اجسامك اجرای فعل ایتدیکی، یکدیکریله قارشیلاشدیغی، بری بریله برلشدیکی، بری بریندن آیریلدیغی قوانیننه مطلع دکلز دیمش و بوندن باشقا برشی سویلنمه‌مش اولور. کائناتده‌کی ترتیب و نظامده دخی برمؤثر فوق‌الطبیعه‌نك موجودیتنه بر دلیل دکلدر . چونکه موجودیت و ترتیب بالوجوب یکدیکرینه مربوطدر وانتظام واغتشاش مضمونلری بك مختلف النوع مضمونلردر . دنیاده‌بك چوق ترتیبسزلك ، انتظامسزلق ، معصیت مثاللرینه‌ده تصادف اولونیور. بو حالده بونلردن اللهك مسئول اولماسی لازم کلیر؛ مثلا الله کندی موجودیتنك بعضی کیمسه‌لر طرفندن شبهه‌یه القا اولونماسنه ناصل مساعده ایده‌بیلیر ؟

ذات اجل واعلایه صفات انسانیه عطف ایتمك، حتی بو صفتلری امکان مساعد اولدیغی قادار مبالغه‌لی بر درجه‌یه چیقاراراق عطف ایتمك بر بدالالق‌در. بوندن حاصل اولان نتیجه آنجاق بر «تئه آنتروپیا Théanthropie» تعبیر دیکرله

انترو بومورفیزم [*] در. و بو حالت فکریه ایله انسان اللهه طاپار ایکن حقیقت حالده کندینه طاپار. [**] الله اکر موجود ایسه معلومات بشریه ایله قطعیاً حکم و تقدیر اولو نامازه کندی عظمت و جلالی و کندینك اجلال و تبجیل اولونماسی ایچون اللهه جهانی و انسانلری یاراندی دیمك داها زیاده احمقانه در. چونکه کندی کندیسیله مسعود و بالذات مسعود اولان ذات اجل و اکمل بو اجلال و تبجیله محتاج بولونماز و الهیونك کندی بیانلرینه کوره الله ، کندی مخلوقلری طرفندن علی الدوام عصیان و تجاوزه اوغرامقده در.

انسانلری بختیار ایتمك دخی مقصد خلقت اولاماز ، زیرا هر آدم بیك دورلو آلام و اضطراب ایله بی حضوردر. وحقیقةً مسعود انسانلر صوك درجه ده نادردر. انسانلرك رفاه و سعادتی ایچون اللهك اندیشه ده بولونماسی فرضیه سنه

---

[*] یعنی اللهك انسان صورت و سیرتنده بولوندیغی زعمی.

[**] حکیم (عمر خیام)، معبود ایله عابد آره سنده کی حقیقی مناسبت روحیه یی شو رباعیسنده نه کوزل نظم ایتمشدر :

بت گفت به بت پرست کای عابد ما ،
دانی ز چه روی گشته ٔ ساجد ما ،
بر ما بجمال خود تجلی کرده ست .
آنکس که ز تست ناظر و شاهد ما .

(رباعیات خیام ص . ٢٤٠ ترجمه ع . ج .)

یعنی معروض قدرت ولطف ربانی‌یه کلینجه» بونا پك آز تصادف اولونیور یاخود هیچ تصادف اولونمایور. منفرد انسان، زحمتسز، سعیسز هیچ برشیئه نائل اولامیور . جمعیتك بتون صنفلری عادتا حکمدارلرینك اشتهالرینی تسکین ایتمك و یاخود بر قاچ کیشینك سعادت و رفاهنه یاراماق ایچون یاشارلر. [*] حکم وتأثیرات مشئومه‌سندن کندیسنی همانهمان هیچ محافظه ایده‌مه‌دیکی پك ذی‌حکم طبیعتله انسانك علی‌الدوام جنك و جدالده بولونماق ضرورتی‌ده بوناعلاوه ایدیکز. مبارك «قدرت‌سبحانیه» بیکلرجه، یوزبیکلرجه‌انسانلرك بوتأثیرات طبیعت آلتنده هلاك اولماسنه کوزیومیور. بناءً‌علیه فطین وخیرخواه بر موجود، دنیانك مبدائی‌اولاماز؛ دنیاده حکمفرما اولان قضا واقتضا [Néecssité] در .

بوندن‌ایکی بیك‌سنه‌اول (ئه‌پیکور(Epicure)» «ایکی

(*) بوتفکروقتیله (تهربات)ده شوصوزتله ترنم‌اولونمشدی:

طبیعتك عضبنده، غروب وفجرنده ،
نجوم‌ساهره‌سنده، سمای‌صافنده،
کورورکوزم بشرك عکس رنك محنتی؛
بشرکه اولماده برقاچ حریص وبدامك
زبونی نجۀ اغفال واعتسافنده.

٥ . ج تهریات

شق‌دن بری: یاالله دنیاده فنالغی منع ایتمك ایستیور فقط مقتدر اولامیور ، یاخود منع ایده‌بیلیور فقط منع ایتمك ایسته‌میور بو ایکی شقدن هرایکیسی ده‌الله حقنده‌کی علممزله قابل تألیف دکلدر. یوق اکر ایستیور و مقتدر اولیورسه [یعنی اراده و قدرت صاحبی ایسه] او حالده دنیاده‌کی فنالقلر نره‌دن کلیور؟» دییوردی.

خالق کائنات نیچون سکون و استراحت علویه‌سنده قالمادی؟ بو قادار موجوداته اکثریا یك مظلومانه اولان برحیات نه‌دن ویردی ؟ انسان نه‌دن یاشامه‌یه و دردچکمه‌یه مجبور اولسون ؟ وقتیله ((چیچه‌رون)) « انسانلر حقنده نازك داورانمایان بر الله موجود اولاماز » دییوردی . زیرا ایبلك الوهیتك سجیهٔ علیه‌سیدر. و بویله اولماق لازم کلیر. الك کوچوك ألم، قدرت قاطره و اونك نامتناهی ایبلکی علیهنده برسند حکمنده‌در؛ مثلا الهیونك قبول ایتدیکی وجهله ایچنده انسانلری اللهك یاقاجاغی و کرهٔ ارض اوزه‌رنده ایکن بدبخت اولدوقلری درجه‌دن داها زیاده بدبخت اولاجاقلری « جهنم »، اللهك لطف و کرم نامتناهیسیله نه عیان تضاد تشکیل ایدر! بو حالده تئولوجیا « الله »ی برظلم و جنت ازدری و سوء نیتلی اولماقدن زیاده بغض انکیز اولان و انسانلرك محبتله دکل آنجاق خوف و خشیتله تماشا

ایده‌بیلدیکی بر وجود یاپار. وصولی ممکن اولان الک یوکسک نقطه‌یی ، تئولوجیا، عذاب جحیمک عقیدهٔ ابدیتنی ایجاد ایتمه‌سنده بولمشدر. بویله بر رکن اعتقادی بولمایه انجاق الک ایجه غدارلق، الک خونخوار باربارلق ایصال ایده‌بیلیر. بتون مملکتلر وبتون ملتلر تئولوجیاسنک الوهیته اضافه ایتدیکی رول قادار بیوک بر عبث ، بیوک برمناسبتسزلک یوقدر . بالخصوص اللهه عطف اولونان علم ازلی La préscience انسانلرک جرم ومعصیتلرینک شدیداً جزالاندیریلمه‌سیله غیرقابل تألیفدر. بتون معصیتلرک ، بتون خطا و گناهلرک ارتکاب اولونماسنه مانع اولماق وجزانی بی‌فائده قیلماق بوالله ایچون نه قادار چوق قولای اولوردی.! مادام، که انسانلرک خالقی اللهدر، الله اونلری ایسته‌دیکی گبی یاپمشدر. ضعف اخلاق وطبیعتلرندن دولایی اونلری الله ناصل جزالاندیره‌بیلیر ؟ فضله اولاراق ، الهیونک سیسته‌ملرینه نظراً ارادهٔ جزئیه برامر موهومدن باشقا برشی دکلدر ؛ انسانک اخلاق واطواریی، صورت تولدینه، ابوینه [*]، آلدیغی تربیه‌یه، مزاجنه، مناسباتنه،

(*) انا الملك المعبود اعامل الذريه بما صنع الجدود . حدیث قدسیدر یعنی اللهک ، قرآنه کیرمه‌مش اولان سوزلرندندر، که « بن کندیسنه طاپیلان برحکمدارم. انسانلری، دده‌لرینک یاپمش اولدیغی وجه اوزره وجوده کتیریرم » دیمکدر.

باشادیغی زمان ومکانه وحکم واردتنك خارجنده بولونان دیکر برچوق احوال وحادثاته، خلاصهٔ کلام محیط طبیعی واجتماعیسیله آتا رجمنده ایکن آلدیغی ودوغارکن برابر دوغدیغی برچوق عوامل و مؤثراته باغلی‌در.

اکثریا یاپیلدیغی کبی اللهك برحکمداره قیاس اولونماسی قبول اولوناماز، زیرا اللهك قدرت وعلمی غیرمحدوددر. حالبوکه برتاجدار حدذاتنده ینه عاجز برانساندر. اللهه خطاب اولونان مناجات عبث‌در. زیرا مناجاتلر، حقنده حکمت بالغهٔ آلهینك، حکمنی چوقدنبری ویرمش اولدیغی برشیئی یاپماسنی ویا یاپیلماماسنه مساعده ایتمه‌سنی اللهدن طلب ایدر. بونلرك جمله‌سندن شونتیجه چیقار، که الهیات دینیلن علم، بحق برتناقضلر علمی تسمیه ایدیله‌بیلیر ووحی اثر دینلرك جمله‌سی اسرار آلود عقیده‌لر، آکلاشیلماز پره‌نسیپلر، اینانیلماسی غیر ممکن معجزه‌لر و حکایه‌لر ایله دولودر، بونلر صاغلام عقل و محاکمه‌لری بوزماق ایچون ایجاد ایدیلمش اولماق کرکدر. تأسف اولونور، که جهالتك صفت ممیزه‌سی .. اینانیلماز، موهوم و حق قورقونج شیلری ساده وصریح شیلردن داها زیاده شایان قبول کورمکدر.

برده، اگر حقیقةً وحی و الهـام ربانی موجود

اولسه‌یدی، کندیلکندن آکلاشیلیر، که تك برالهام ربانی موجود اولا بیلیردی. حالبوکه موجود دینلرك هر بری باشقا برالهام الهی، باشقا بر وحی الهی آلمش اولدیغی ودینلرك اك ایسی اولدیغی ادعاسنده‌در. [*] هر دینك سالکلری، دیکر دین سالکلرینی مسخره ایتمه‌یه وشایان استحقار کوسترمه‌یه چالیشیرلر. مادامکه الله شمدی‌یه قادار اصلا کورونمه‌مشدر، وجودینی انکار ایدمه‌مه‌یه‌جکلری بر درجه‌ده انسانلر ایله اصلا قونوشمامشدر، مختلف دین سالکلری آره‌سنده‌کی بو نزاع وجدالده تعجب اولوناجاق هیچ بر جهت یوقدر؛ زیرا معهود معجزه‌لر اوهام وخیالاتدن

(*) بوراده ابوالعلاء المعری‌نك شو قطعه‌سی تخطر و اخطار اولونماماق ممکن دکلدر:

فی القدس قامت ضجة
مابین احمد والمسیح؛
هذا بنا قوس یطن،
وذاك بمأذنة یصیح،
کل یعظم دینه،
یالیت شعری ما الصحیح!

ترجمه‌سی: (قدس) ده عیسویلر ایله محمدیلر آره‌سنده بر کورولتو قوپدی. برطرف چاك چالیور، دیکر طرف مناره‌ده باغیریور، هر ایکی طرف دینلرینك بیوکلکنی ادعا ایدییورلر، بونلرك هانکیسنك دوغرو اولدیغنی آه نه‌قادار بیلمك ایسترم!

و مخیله اویدورمه‌لرندن غیری برشی دکلدر و الله بالذات تأسیس ایتمش اولدیغی قوانین طبیعیه‌یی بونلك ایچون تعطیل ایتمه‌یه‌جکی جهتله، معجزه‌لر غیرممکندر وغیرموجوددر. عیسوی، موسوی، محمدی، هندی، چینی علی‌الانفراد، صورت خصوصیه‌ده الله طرفندن کندیلرینه دین تعلیم ایدیلمش اولدیغنی ادعا ایدر واللهك دیکرلرینه سویله‌مش اولماسی جائز اولان سوزلرك بر کاسنه بیله اینانمازلر. برحقیقت بردفعه لایقیله اثبات اولوندقدن صوکره معجزه موجود اولسه بیله، هیچ برمعجزه اوحقیقتی چوروته‌مز. الله طرفندن کندیلرینه قدرت عالیه موهوب اولان حقیقی معجزه‌کارلرك اشکنجه‌یه قونوله‌بیلمش ویا اعدام ایدیلمش اولمالرینه عقل ایردیه‌مز. کندی اراده‌سنی تبلیغه مأمور ایتدیکی کیمسه‌لرك سوء معامله‌یه اوغراتیلماسنه الله ناصل راضی اولا بیلیر؟ [*] خلاصهٔ کلام عقل وایمان دینی [La foi] یکدیکریله ناقابل تألیف شیلردر. حواسمزك شهادتی وتجربه‌اوزه‌رینه استناد ایتمه‌لی یز. واقعا حواسمز بعضی کره بزه آلداتیجی قلاغوز اولا بیلیر؛ بونلرك شهادتلری عقل معیاریله قولایجه تصحیح ایدیله‌بیلیر، عقل، اعتقاده تابع

(*) حضرت عیسی‌نك صلب اولونماسی، بدر، جمل، کربلا فجیعه‌لری کبی.

قیلماق بتون عرفان بشری انکار ایتمك دیمکدر، آنجاق ضعیف، تنبل، نادان روحلر کندیلرنده اعتقادك، عقل ومحاکمه اوزه رینه کسب حاکمیت ایتمه سنه رضا کوستره ره بیلیر. «دین» ك اخلاق وفضیلت ایچون الزم اولدیغی اساسی قبول ایدن مذهب چورو کدر وتاریخ طرفندن تکذیب اولونمشدر. حیثیت وعرف وعادت انسانلرك اطوار و حرکاتی ایچون دیندن داها زیاده ذی حکمدر وداها قوتلی بر ضابطه و ناظمه تشکیل ایدر. بالذات الله طرفندن حکمدار نصب ایدیلدیکلرینه ویالکز اللهه حساب ویره جکلرینه اعتقاد ایدن حکمدارلر دخی دین ایله داها زیاده ضبط وتقیید ایدیلمزلر؛ بالعکس پولیتیقه عالمنده دین، بر مؤثر مشئوم ومطعوندر:

حقیقی پاپاسلر هرزمان، استبدادك، سلطنت فردیه نك مداهنلری و اهالی ایچون بتون حریتلرك دشمنلری اولمشلردر. السلطان ظل الله فی العالم یعنی «سلطان» یر یوزنده اللهك کولکه سی، کوکبهٔ عظمت وقدر تیدر» دییه رك اونلرك کیف مایشا سلطنت سورمه لرینه یاردیم ایتمشلردر [*] روحانیلر دائما زمانك فساد اخلاقندن شکایت ایدرلر؛

(*) فلسفهٔ سلطنت یاخود (استبداد) عنوانیله ترجمه ایتمش اولدیغمز بك مهم کتابك ایکنجی طبعنك ۱۱۱ نجی صحیفه سنده ختام بولان (دین) عنوانلی بحثی ده بهمه حال اوقویك. ه. ج.

دينك وسائط جهانشموليله نه انسانلری نه ده بالذات كندی كنديلرينی اصلاح ايتمك قابليتنده دكلدرلر ؛ بو صورتله ، بالفعل كندی كنديلرينی تكذيب ايتمش وتناقضده بولونمش اولورلر. مثلا خريستيانلغك طلب ايتديكی وجهله براخلاق دينك سراپا تطبيق واجرا اولونماسی - اخلاق دينی نك دنيايی وامور دنيويه يی استحقار ايتمه سی نتيجه سی اولاراق - مطلقا جمعيتك بتون رابطه لرينی تخريب ايدر وبزی باربارلر حالنه قويار . اعزه دن متشكل بر جمعيت ، تصور وامكان خارجنده در . بويله بر جمعيت بشريه قاسد الاخلاق اولماز فقط صايغين ، متضال اولور .

خريستيانلق «محبت» وعظ ايدر، محبتدن مراد ايتديكی ، هرشيدن اول صدقه توزيعيدر . بو يك اعلادر. فقط حكومت وجمعيتی ، فقره نهايت ويره جك وتصدق ايتمه يی نی لزوم قيلاجاق يولده تشكيل ايتمك بيك قات داها مرجح اولمازمی؟ فی الحقيقه خريستيانلق پره اسيپلرينه كوره ، كرك عقلی ، كرك مادی ، فقيرلك دخی بر فضيلت وياخود مزيت حكمنده در [*]

---

[*] الفقر فخری وبه افتخر. حديثنك موضوع اولديغنی ابن حجر، (كتاب تمييز الطيب من الخبيث فيمايدور علی السنة الناس من الحديث) نامنده كی كتابك ١٣٨ نجی صحيفه سنده ذكرايدرسه ده « الفقر ازين علی المؤمن من العذار الحسن علی خد الفرس» حديثی

حقیقی اخلاق، بتون عقائد دینیه روابطندن آزاده‌در، مستقل‌در، ومؤثر اولمق ایچون اخلاق.. اوهام اوزه‌رینه دکل وعقل وفلسفه اوزه‌رینه مؤسس اولمالی‌در. انسانلر نه قادار آز محاکه‌ده بولونورلرسه اوقادار چوق فناء، ونه قادار چوق محاکمه، معاقله و ملاحظه ایدرلرسه اوقادار داها چوق اییدرلر. اجتهادلر علی‌العموم، انسانك سیرتی اوزه‌رینه نادراً اجرای تأثیر ایدر ؛ بالعکس، تمایلر، آرزولر و طرز رؤیت اوزه‌رینه بو تأثیر بیوکدر. عمللرندن زیاده سوزلرینه توفیق حرکت ایتمه‌مز لازم اولدیغی بالذات، پاپاسلر وعلی‌العموم هر دینك روحانیلری. سویله میورلرمی؟ [*] اللهه ایناتمایی وزهد دینی‌یی پاشاتان قورقودر. قاعدهٔ عمومیه‌در: پاپاسلر، غیرمعتقدلردن داها زیاده، فکر منفعتله حرکت ایدرلر. غیر معتقدلرده‌کی حسیلك، حس

صحیح و (سنی المطالب فی احادیث مختلفة المراتب) عنوانلی کتابك ١٤٧ نجی صحیفه‌سنده مذکوردر. معناسی شودر: فقیرلك مؤمنك اوزه‌رنده، آتك یاتاغی اوزه‌رنده کوزل برباشاق صالالتیسندن دها زینتلی‌در.

(*) قرآن کریمك لماتقولون مالاتفعلون ؟ یعنی کندیکز یاپمادیغکز شیلری باشقالرینه نه ایچون وعظ ایدیورسکز؟ آیتی بو ریاکار وآلداتیجی منافق روحانیلره خطاب ایتمشدر.

فراغت و نفع خلق ایچون نسیان نفس اونلرده یوق
وهرحالده اندوردر؛ غرور، تفاخر، هرزمان روحانیلرك
روحنده یرطوتمشدر. خرافات وضلالات ناشرلری اولان دینجیلر
مکافاتلر، رتبه‌لر آلیرلر؛ حالبوکه حقیقت، حارث وناشر-
لرینه کدرلردن تعدالردن غیری برشی جلب ایتمز [*]
بونکله برابر سعادت، آنجاق حقیقت، عدالت تمللری
اوزه‌رینه‌بنا اولونه‌بیلیر. فلسفه، دینك یرینه‌قونولمالی‌دره
پاپاسلر، روحانیلر.. عقل و محاکه و اعظلری، حریت
مدافعلری اولمالیدر! خلقك تهذیب اخلاق واسطه‌سی
اولاراق دینه محتاج اولدیغی حقنده‌کی کهنه نظریه، سراپا
یاکلشدر. دین مفید اولماقدن زیاده مضردر.»

(ژان‌مه‌لیه) نك خاطراتنامه‌سی‌هپ بوواديده‌جریان
ایدن ملاحظه‌لردن متشکلدر. برچوق مسئله‌لری‌موضوع
بحث ایدر، که جمله‌سی برزنجیر منطق‌ایله بری برینه صیق
صیقی‌یه باغلیدر. عقائد خریستیانیه‌یه و «اقانیم ثلثه» «بعث

(*) ابوالعلاء المعری

اذا قلت المحال رفعت صوتی
وان قلت الصحیح اطلت همس.

دیبور. حقیقت اولمایان، اساسز برشی‌سویله‌دیکم‌زمان باغیره باغیره
سویله‌دم؛ حقیقی ایسه آنجاق قولاغه فصیلدادم. دیمك‌در.

٠ج٠ه

بعدالموت»، «جهنم» «مغفرت معاصی»، « شهید »، « کناه چیقارمه » [Gonfession]، «ریاضت»[Ascétisme] الخ دستورلرینه بی رحمانه وقسماً قهارانه منطق قیرباجلری آتیور. اثبات ایدییور، که الله حقنده ایدینیلن فکرلرك کافه‌سی اسکی باربارلغك و حشیانه ، قابا سجیه‌سنك آثار باقیه‌سیدر، واخلاق وفضیلت بوواملثالی فکرلره مربوط اولماق شویله طورسون بوفکرلرسز داها متین برصورتده یاشار . هر « دین حکومتی » نی ، [تەئو قراسیایی] «عبث وصاچمه اولدیغی ودائماسوء استعماللره قاپی آچدیغی ایچون ردایدییور واخلاق انجیلیه‌نك ناقابل تطبیق اولدیغنی بیان ایدییور . مختلف مذاهب دینیه‌نك تعصبی وقهر و تسلط جیلغینلغیله قودورمالرینی یانیجی ویاقجی برلسان ایله تصویر ایدییور وحقیقی برعبادتك ، حقیقی برمحبت الهیه‌نك بوسبوتون باشقا نتیجه‌لره ایصال ایتمش اولماسی لازم کله‌جکنی کوسته‌ریور .

فلسفه مسائلنده مؤلف، تەئولوجیانك یعنی الٓهیاتك فلسفه‌یه تقدم ایتدیریلمه‌سنی ، پك فنا نتایج ویرن بوتقدم کیفیتنی الاقاطع وساطع برطرزده تقبیح ایدییوره یونان قدیمك «قوسمو-فیزیك» متخصصلرلرینی ومعاصرپیرولری اولان (هوبس Hobbes)ی ، (سپینوزا Spinoza)یی

(بەيل) ى ثنا ايدييور « ماتەرياليزم) و « آتەئيزم =
ناخدالق » عليهنده سرد اولونان اعتراضلرى ، صاچەه
اساسسز عد وشدتله اثنا ايدييور. خصوصى وغيرمادى
بر روحك موجوديتى نظريەسنى و انسان ايله حيوانى
يكديگرندن آيران واضح و قطعى بر ديوار تفريقك
وجوديني قبول ايدن نظريەيى جرح ايدييور؛ مابعدالطبيعياتى
چوروتيور. [*] وتشكيلاتى برچوق جهتلرجه، برچوق
تضادلرى احتوا ايدن جهانك، منحصراً انسان ايچون، انسا-
نك كيفى ايچين موجود اولامايەجاغنى گوستەرييور. [*]
بونلرك جملەسى كنديسنه غايت واضح واعتراض
گوتورمز گورونيور؛ مع هذا بو اجتهادلرينى اكثريت ناسه
قبول ايتديرەجكنى آز اميد ايدييور . حيرت بخش بر
صورتده، انسانلرك باطل اعتقادلرينى ، قوغرلدوغجه داها
زياده تهندوشدتله هجوم ايدن سينكلره تشبيه ايدييور .
كتابنه شويأس انگيز وحزين سوزلرله ختام وييريور :

[*] مكتب طبعم طبيعت مكتب فياضيدره
جمله مافوق الطبيعيات خولياداربانا .

ع . ج . قهريات . سنه: (١٣٠٧)

(*) اولاك اولاك لماخلقت الافلاك حكمى خاطره گليور. ٩٠ ١٥٩
نومرولو اجتهادده (اللهك انسان قوللرينه لطف واحسانى) عنوانلى
حكايەيى دقتله اوقويك .
ع . ج .

« کوکلم بوامیدلردن زیاده بواملرله دولو اولدیغی حالده اوليورم . »

مع هذا مادمازەل (قنوپ) ك کتابی بوراده ختام بوليور وقتيله (وولتەر) طرفندن یاپیلان خلاصەنك بر ترجمەسنیده ویریيور . بوترجمه مطبوع 50 صحیفه تشکیل ایدییور و خاطراتنامەنك سیاسی و فلسفی جهتلرینی براقاراق ، (مەلیه) نك خریستانلق علیهندەکی هجوملریله اشتغال ایدییور . مختلف تناقضلری و عبثیاتی ایله انجیل انسانك جنتدن سقوطی مسئلهٔ ممتنعەسی ، مختلف انجیل کتابلرینك تناقضلری ، حیات عیسی حقندەکی حکایەلرك اینانیلمیز شیلر اولمادیغی ، معجزەلرك محال اولدیغی ، معجزه عد اولونان حادثەلرك ملحدلر دورنده وزمان اواخرەده عینی صورتله وداها زیاده وقوعه کلدیکی ، اعزەنك کولونج ترجمهٔ حاللری ، قربانلر ، کرامتلر ، اقانیم ثلثه عقیدەسی ، الخ . ایشته (وولتەر) ك کسکین بر لساناله ، قارئلرینه اجمال وبیوك بر اهمیت عطف ایتدیکی مباحث بونلردر .

*
* *

مترجمدن :

اعتقادمزجه زنجیرلرك أك آغیری ، الك زیاده صوڭوغی

الك زياده قانلی، الك زياده تَوج قيريلانی.. كوزله كورولهمهين،
آل ايله طوتولهمايان و دماغلره صاريلان زنجيرلردر .
دماغلری بوزنجيرلرله قات‌قات صاريلی ملتلر ايچون حر
اولماق ، مستقل اولماق ، صرفه اولماق نه‌قادار اوزاقدر !
بزم يوركمزده ، هيچ سونمكسزين بر آتش يانارکه هپ
بوزنجيرلری سوكمك ، قيرماق ، أريتمك ، ياقماق عزم
وشوقيله آلوله‌نير . حرانديش راهب (ژان مه‌ليه)نك
ترجمهٔ‌حالی ووصيتنامه سنك بر زبده‌سنی شوبحرانلی زمانده
قارئلرمزه عرض ايتمك ايچون مقتضی جسارت وقوتی
ايشته بو مقدس آتشدن اقتباس واستحصال ايتدك .

١٤ شباط ٢٩١٥ اجتهاد ئەوی

(وولته‌ر) ك (مه‌ليه)يه دائر مكتوبلری

(وولته‌ر) ك اجمال ، ترتيب و نشر ايتديكی «راهب ژان مه‌ليه‌نك عقل سليمی و وصيتنامه‌سی» عنوانلی كتابك باشنده راهب (مه‌ليه) يه و وصيتنامه‌سنه دائر (وولته‌ر)ك(دلانبه‌ر)و(قونت)،(دارژانتال)،(داميلاويل) مادام (دوفلوريان) ، ماركی (دارژانس) و (هه‌لوه‌تيوس) ايله مكاتبه‌لری موجوددر و كتابك صوكنه «راهب (مه‌ليه) نك وصيتنامه‌سی قونمشدر . (وولته‌ر) ك بتون

[*] D'Alembert حكيم اديب ورياضی مشهور بر فرانسز محرردر .

Mme de Tenein ك «ولد طبيعی» سيدر. (پاريس) ده دنيايه كلمشدر . «آنسيقلوپه‌دی» مؤسسلرندن در . ديننده و مه‌تافيزيك‌ده‌ر يی‌در. فقط مساعفه‌كاردر . «آنسيقلوپه‌دی»نك باشنده يازدينی نطق افتتاحی Discours préliminaire سنده ، حريت فكريه‌يه طريقی وولته‌رك آبدهٔ فلسفه‌سی اولان بو اثرده حاكم و تماما طبيعی فلسفه‌يی شرح ايتمشدر. آقادميا اعضاسندن اولمش و«آقاده‌ميا» اعضالرينك «ثنای تاريخيلری» عنوانيله شايان دقت اثر براقمش و ١٧٨٣ ده ٧٦ ياشنده وفات ايتمشدر. داها ٢٤ ياشنده علوم آقاده‌مياسنده قبول ايديلمش ايدی و زماننده (اوروپا) نك اك بيوك هندسه شناسی ايدی

سطرلرنده ، راهب مه‌لیه ایچون جوشقون بر حیرانیت و مفتونیت اوقونیور : «. آه کیسه‌م مساعد اولسه‌ده شو کتابی یوزلرجه بیلك نسخه اولاراق طبع ایتدیرسه‌م، (فرانسه)نك وحتی بتون دنیانك هرطرفنده داغیته بیلسه‌م » دیور (D'Alembert دالانبه‌ر) یازیلرنده داها آزمهیج فقط داها متین، کامل دوشونیور کورونیور . باقکز برمکتوبنده (دالانبه‌ر) ، (وولته‌ر) ه قارشی ناصل اداره‌ٔ کلام ایدییور : سوکیلی فیلسوفم ، بر آز زمان صوکره بو کتابلر عجبا لازم اولاجاقمی ؟ و انسانلر «اوچ» ك «بر» اولمادیغنی دا کمك‌ك « الله» اولامایاجاغنی کندیلکلرندن قولایجه آکلایاجاق درجه‌ده فطانته مالك اولامایاجاقلرمی؟ عقل ومنطق دشمنلری شیمدی اولدقجه احمق کورونیورلر. ظن ایده‌رم، که عارف برشاعرك بر شرقیده موجود اولان شو

Pour détruire tous ces gens là
Tu n'avais qu'à les laisser faire . [*]

بیتی تکرار ایدیله‌بیلیر . عیسی دینك نه اولاجاغنی بیلم فقط حواریون برباد بر حالده‌در ...

(*) « بتون بو حریفلری افنا ایچون کندیلرینی ایسته‌دکاری کیبی حرکتده مربست براقاقدن باشقا یاپاجاغك یوقدی » مآلنده‌در.

(وولته‌ر) ١٢ تموز ١٧٦٢ تاریخلی مکتوبنده (دالانبه‌ر)ه شویله دییور :

بانا اویله کلیور، که (ژان مه‌لیه) نك وصیتنامه‌سی عظیم تأثیر یاپییور. بونی هر اوقویان قناعت تامه کسب ایدییور. موت آننده سویلیور، یالانجیلرك دوغرو سویله‌دکلری زمانده سویلیور، دلیللرك اك قوتلیسی بودر. (ژان مه‌لیه) دنیایی هدایته کتیرمك کرکدر. نیچون، اونك (انجیل)ی بوقادار آز اللرده بولونیور؟ (پاریس) ده سز نه‌قادار ایلیق، نه‌قادار صوغوق، نه قادار غیرتسزسکز، نوری کیزله‌یورسکز، حقیقتی کتم ایدییورسکز.»

(دالانبه‌ر)، (وولته‌ر) ك بو هیجانلی مکتوبنه جواباً ٣١ تموز ١٧٦٢ تاریخیله (پاریس) دن شو مکتوبی کوندرییور.

بزی غیرتسزلکله مؤاخذه ایدییورسکز؛ ظن ایده‌رم، که سزه سویله‌دم: فقط چالی دمتی قورقوسی [یعنی دیری دیری آتشه آتیلاراق یاقیلماق قورقوسی] بك مرینله تیجی‌در. (ژان مه‌لیه) نك وصیتنامه‌سنی طبع ودورت بش بیك نسخه توزیع ایتمه‌مزی ایستیه‌یورسکز. آلچاق تعصب، مادام‌که تعصب آلچاقدر، بو طبع وتوزیعدن دولایی هیچ برشی غائب ایتمیه‌جکدر. بالذات ارشاد

ایتدیكمز كیمسه‌لر، بزه دلی نظریله باقاجاقلردر. بوكون نوع بشرك داها زیاده منور بولونماسی اونلرك آنجـاق آزار، آزار تنویر ایدیلمك احتیاطكارلغی سایه‌سنده‌در. كونش بردن‌بره بر مخزنه كیره‌جك اولورسه او قارانلق مخزنده كیلر، كونشـك كوزلره یاپاجاغی قمـالقدن غیری برشی كورمزلر: افراط ضیـا ، دواناپذیر بر صورتده اونلری كور ایتمكدن باشقا برشیئه یاراماز.

(وولته‌ر)، ینه (دلانبه‌ر).یازدیغی ١٦ تموز ١٧٦٤ تاریخلی برمكتوبنده دییور،كه

« (مه‌لیه‌نك وصیتنامه‌سی » هر عفیف هر مضبوط آدامك جیبنده بولونمالیدر . بر صفوت ، خیركار ، بر راهب،كه جماعت روحانیه‌سنی آلداتدیغی ایچون اللهدن مغفرت طلب ایدییور، آلداتانلری تنویر ایتمك‌لابددر.

(وولته‌ر) ، قونت (دار ژانتال) ه كوندردیكی برمكتوبنده شو آجی سوزلری یازییور :

« . . . فقط راهب ژان مه‌لیه‌نك بوجهنمی كتابی حقنده، زبانی‌لره‌یك‌لزوملی و(به‌لزه‌بوت)(Belz ebuth)ك مكمل علم‌حالی اولان بواثرحقنده ملكلربانا هیچ‌برشی

(*) (به‌لزه‌بوت) (انجیل)ده ارواح خبیثه (Esprits malignes)نك رئیسی عداولونان برشیطانك اسمی‌در.

سویله‌مه‌دیلر. معلومکز اولسون،که بو کتاب‌یك نادردر،
بوبرخزینه در . »

ینه (وولته‌ر) (هه‌لوه‌تیوس) ه، ۱ مایس ۱۷۶۳
تاریخلی شومکتوبی یازییور :

«(مه‌لیه)نك ایکی خلاصه‌سنی بانا کوندردیلر؛ بویازیلر،
فی‌الحقیقه برعربه پیکری اسلوبیله یازیلمشدر؛ فقط برنده
یك‌اییِ‌شاهلانیور. صاجه‌ومنفورشیلر تعلیم‌ایتمش‌اولدیغندن
دولایی اللهندن عفوطلب ایدن برراهبك شهادتی نه‌مقنع،
نه‌یارلاق شهادتدر! فلسفه‌نك ثمرهٔ سفاهت‌دن باشقا برشی
اولمادیغنی‌ادعاایتمك‌کستاخلغنده‌بولونان‌متعصبلرك‌جوابلری،
مقابللری نه‌قادار عادی ، نه‌قادار سفیلدر .

(ژان‌مه‌لیه‌نك) (عقل سلیم)ی ایله‌وصیتنامه‌سنی اجمال
و احتوا ایدن و (وولته‌ر) لك الیله تنظیم وطبع ایدیلن
بو «عقلی انعام» لك، مکاتبه‌لردن صوکره‌کلن مندرجاتنك
سرنامه‌لرینی‌عیناً‌ترجمه وبو کوچوك‌رساله‌یه ذیل‌ایدییورز.
(عقل سلیم) ایله (وصیتنامه)نك حاضرلاً‌مقده اولان
تام ترجمه‌لرینی اوقومه‌یه ، قارئلریمزی ، بو صورتله ،
حاضرلامش اولاجاغمز قناعتنده‌یز :

فهرست مندرجات

راهب (مه‌ليه) نك

عقل سليم

ى

اغفال ایدر . — احمق وباربار عصرلر اولماسه‌یدی دین
اصلا موجود اولمازدی. — هر دین، حکم ایتمك آرزو-
سندن تولد ایتمشدر. [*] — هر دینه تملق خدمتنی کورن
شی الك غیر محقق اولان شیدر . اللهك و ارواحنه قناعت
کامله حاصل ایتمك غیر ممکندر . — اللهك موجودیتی
اثبات ایدیلمش دکلدر . — الله بر روحدر دیمك هیچ
برشی دیمه‌مك ایچون سویله‌مکدر . — روحیت برخیال
خامدر. — هرنه موجود ایسه جمله‌سی ماده‌نك سینه‌سندن
چیقمشدر. — یکی ته‌ئولوجیانك فوق‌الطبیعی الهی نه‌در؟ —
کونشه طاپماق، برروح — الهه طاپماقدن داها آز غیرمعقول
اولوردی . — بر روح — الله Un Dieu - esprit ،

(*) ابوالعلاء المعری :

افیقوا ، افیقوا یاغواة فانما
دیاناتکم مکر من القدماء
ارادوا بها جمع الحطام وادرکوا
وماتوا ودامت سنة اللؤماء .

دییورمیدی؟ دوقوز بوجوق عصر اول بونی سویله‌میورمیدی؟ ع. ج.
تورکجه‌سی شودر: اویانکز! اویانکز! ای اغفال واضلال ایدیلمش
کیمسه‌لر! سزك دینلرکز بعضی قدمانك ترتیب ایتمش اولدوقلری
حیله ودسیسه‌دن باشقا برشی دکلدرلر. بو واسطه ایله اونلر حطام
دنیا یعنی جاه و جلال جمع ایتمك ایسته‌دیلر وبوماده موفق اولدیلره
صوکره اولدیلر ولاکن قورمش اولدوقلری مؤسسهٔ کذب واغفال
اوله‌دی، بونلر، شاقلابان مؤسسلرندن صوکره معمور وبردوام اولدی.

ایسته‌مه‌یه ویاپمایه غیرصالحدر. — الله نه‌در؟ — الهیاتك شایان دقت تناقضلری. — الله طاپماق بر موهوم Fiction طاپماقدر. الهك بی انتها اولماق صفتی وکنه الهی‌یه اطلاع امکانسزلغی، آته‌ئیزمی یعنی ناخدالغی ایجاب و تصویب ایدر. — الله‌ه ایناماق ایناماماقدن نه‌دها آز امین‌در، نه‌ده داها زیاده جنائی‌در. — الله‌ه ایناماق طفولیتك بر اعتیاد میخانیکیسندن باشقا برشی دکلدر. — بو، بابالردن چوجوقلره کچه‌رك یرلشمش بر فکر باطلدر. — باطل فکرلرك منشائی — باطل فکرلر ناصل انتشار ایدر و کوك صالارلر. — اکر محاکمه ایده‌جك سنده ایکن تعلیم اولونسه‌یدی یکی الهیاتك دینی پره‌نسیپلرینه انسانلر اصلا ایناماز لردی. — عجائب طبیعت الهك موجودیتی اثبات ایتمز. — عجائب طبیعت اسباب طبیعیه ایله ایضاح اولونور. — دنیا یاراتیلمامشدر و ماده کندیلکندن حرکت ایدر. — حرکتك ذات ماده‌ده موجود اولدیغی وبناءً علیه روحی بر محرّك فرض ایتمه‌یه لزوم بولونمادیغی حقنده دیکر دلیللر. — انسانك موجودیتی، هیچ بر وجهله الهك موجودیتی اثبات ایتمز. — بونکله برابر نه انسان نه جهان تصادف اثرلری دکللردر. — جهانك نظام و ترتیبی بر الهك وارلغنی اثبات ایتمز. — بر روح مجرد، ذی ذکا

اولامازە و بو حالدە، بر ذكاى الهى بە بوش بر خيال خامدر. —
تەئولوجيانك اللهنە ويرديكى كافۂ صفات، اوندە موجوديتنى
فرض ايتديكى جوهرە [اصل E sscnce .] مخالفدر
. — نوع بشر موضوع وغايۂ خلقتدر ديمك صاچمەدر. —
نە الله انسان ايچون، نە انسان الله ايچون ياپيلمش دكلدر. —
كائناتك مقصد خلقتنك انسانى مسعود ايتمك اولديغى
دوغرو دكلدر . — قدرت فاطرە La providence
ديديكلرى ، معنادن عارى بر كلمەدر .

بو ، سوزدە قدرت فاطرە محافظە ايتمكدن زيادە اخلال
ايتمكلە مشغولدر و انسانك دوستى اولمقدن زيادە دشمنيدر. —
خارج دنيا مدرك بر موجود طرفندن قطعياً ادارە اولونماز. —
الله غير متحولدر دنيلەمز . — شرلر و خيرلر مؤثرات
طبيعيەنك آثار ضروريەسيدر، بو آثار ضروريەدە هيچ
برشى دكيشديرەمەين بر الله نەدر؟. — بو دنيانك دردلرينە
قارشى الهيات تسليلرينك بيهودەلكى . — جنت اميدى،
حيات آخرت اميدى قورونتودن باشقا برشى دكلدر، [*]

(*) حكيم عمر خيامك

اى كاشكە جاى آرميدن بودى
يا اين رە دوررا رسيدن بودى
كاش ازپى صد هزار سال ازدل خاك
چون سبزە اميد بر دميدن بودى .

رباعيسنك صوك ايكى مصراعى بو اميدى ويا اميدسزلكى نە
حزين آغلار . ٤ ج راهب مەليە ٣

داها آز شاعرانه اولمایان دیکر تخیلات . — آلهیات، اللهی نقایص بشریه‌دن تجرید ایتمه‌یه بیهوده چالیشیر؛ الله یا فعال ماریدر دکلدر یعنی ایسته‌دیکنی یاپماقده حر دکلدر یاخود ایی اولماقدن زیاده قادر . برقدرت سبحانی‌یه، نامتناهی ایی وذی‌قدرت براللهه اینانیله‌ماز. — ته‌ئولوجیا اللهی استهزاء، حقسزلق، بدخواهلق، وغدر جانواری و بالوجوه شایان غیظ برموجود حالنه قویبور . — هردین الوهیتدن سفیل، ومسکینانه وپریشان برخوف ایله قورقاق حسی الهام ایدر . — اك مظلم، اك سفیل خرافات ایله دین آره‌سنده هیچ برفرق حقیقی یوقدر. — ته‌ئولوجیانك الوهیت حقنده ویردیکی فکرلره کوره اللهی سومك غیرممکندر. [*] عقوبات ابدیه عقیده‌سنی اختراع ایده‌رك ته‌ئولوجیاجیلر [یعنی علمای دین] اللهلرینی شایان نفرت واك شریر انسانلردن داها شریر برموجود، فاسدالاخلاق، غدار، مقصدسز، کیفنه تابع برمستبد حالنه قویبور [**]

(*) صوك زمان فیلسوفلرندن بری « انسانلره محبت، حقیق حب اللهدر » دیر . ه. ج - فلسفه سانحه‌لری

(**) قرآن کریمك «ایسته‌دیکنی عزیز، ایسته‌دیکنی ذلیل ایدرسین» معناسنده اولان « تعزمن تشاء وتذل من تشاء» حکمی «بیدك الخیر» ایله مقیددر. فقط تذلیل ایتدیکنی تذلیل اولونمایه مستحق قیلان تعزیز ایتدیکنی تعزیز اولونمایه لایق یاپان کیمدر؟ ه. ج .

«الهیات ، آشکار بر تناقضلر سلسله‌سندن باشقا برشی دکلدر. مصنوعات خدا دینیلن شیلر، کمالات الهیه دینیلن حالی اصلا اثبات ایتمز . — کمالات الله» سوزده خلقت ملائکه وارواح طبیعه‌ده داها زیاده متجلی اولماز . — ته ئولوجیا، اللهنك «علی کل شیئ قدیر» اولدیغنی، قدرت کلیه‌یه مالك بولوندیغنی تعلیم ایدر ولا ینقطع اونی بی‌اقتدار، عاجز کوستەریر. [یا عاجز یاخود مظالم وفجایعه قارشی لاقید اولدیغنی کوسترمکده دوام ایدر.] بتون کرهٔ ارضك دینی سیستەملرینه نظراً الله» موجوداتك اك مایعون اشتهالیسی، اك بدلاسی اولماق لازمکلیر. — شر، اللهدن کلمز دیمك صاچمه‌در . — اللهه عطف اولونان علم ازلی، اللهك تجزیه ایده‌جکی مجرم انسانلره ظلم اللهدن شکایت حقنی ویریر . — ایلك کناه [یعنی حضرت آدم ایله حضرت حوانك ممنوع میوه‌یی اللهك تنبیه و تهدیده رغماً ییه‌لری وشیطان حقنده الهیاتك ماه اللرینك صاچه‌لغی . — دین، کبی ابلیسی دخی، وحانیلر ایله دیجیلری زنکینلشدیرمك اوزره اختراع ایدن الهیاتدر . — الله طبع بشری یاکیلماز، کناه ایشله‌مز قلامادی ایسه ، انسانی تجزیه‌یه حقی یوقدر . [*] — اللهك سیرتی ، حرکات و سکناتی

(*) حکیم عمر خیام
یارب تو کلم شرشتهٔ من چه کنم
پشم وقصبم تورشتهٔ من چه کنم

انسان ایچون بر سردر دیمك صاچمه‌در . ـ بلا تفریق
ایيلر، فنالر ، معصوملر، مجرملر اوزه‌رینه بلا و مصیبت
دوشورن برموجودی عدالت وایيلك الاهی تسمیه ایتمك
صاچمه‌در، یگانه عامل فلاکتلرینك آغوشنده فلاکتزده‌لرك
فلاکتلرندن متسلی اولمالرینی طلب ایتمك پك عجیب‌در.
ـ وقوعنه مانع اولا بیلدیگی مصیبتلری جزالاندیران
برالله حقسزلغی بدلالتله توحید ایدن مجنوندر. ـ ارادهٔ
جزئیه برخیالدر. ـ بونکله برابر بوندن دولایی، جمیتك
فنالری تجزیه ایتمه‌سی لازم گله‌دیگنه حکم ایتمه‌ملیدر. ـ
ارادهٔ جزئیه لهنده‌کی دلائلك ردی. ـ اگر برالله بولونسه
بالذات الله دخی حر اولمازدی ؛ بوندن ایسه هر دینك
فائده‌سزلکی نتیجه‌سی چیقار . ــ بالذات الهیات
پره‌نسیبلرینه نظراً انسان بر لحظه حردگلدر. ـ هرشر ،
هرشورش، هرگناه منحصراً الاهه عطف اولونه بیلیر.
بناءً علیه الله مجازات ومکافات ایتمك حقنه مالك دگلدر .
ـ انسانلرك اللهدن نیاز وتضرعلری، ادارهٔ الهیه‌دن اصلا

هرنیك وبدی كه آیدازما بوجود
توبرسرمن نوشتهٔ منچه کنم
رباعیسنده‌ـ که، یارب بنم طوبراغمی سن یوغوردك، سن ترکیب
ایتدك بن نه‌یاپایم ؟ یوکی ایپکمی سن طوقودك بن نه یاپایم ؟
بندن ایی، کوتو هرنه صادر اولورسه جمله‌سنی بنم آلنمه سن یازدك
بن نه‌یاپایم ؟ دیمکدر ـ عینی منطق قیرباجق صاالامشدر.
ق.ع.ج ـ رباعیات خیام وتورکجه‌یه ترجمه‌لری، ص : 268

خوشنود اولمادیقلرینی کافی درجه‌ده اثبات ایدر . — بو
دنیاده‌کی حقسزلقلرك و سفالتلرك دیکر بر دنیاده [یعنی
آخرتده] احقاق وتضمینی بوش بر قورونتو وصاحچه بر
فرضیه‌در. — تەئولوجیا ، وقوعنه طرف آلهیدن ممانعت
اولونمایان فنالقلری وحقسزلقلری آنجاق بو الهه حق اقوی
یعنی بوتون حقلره تجاوز حقی ویره‌رك یاخود انسانلره
احمقانه برزهدو تسلیمیت امر ایده‌رك اللهی حق کوسته‌ریر. —
انجیلده « یەهووا » یه عطف اولونان دائمی تخلیص
Redemption واحیا Extermination لر ظالم وباربار
بر اللهك استلزام ایتدیکی عجیب وکولونج اویدورمه‌لردر.
— چوجوقلرینی محضا بدبخت ایتمك اوزره وجوده کتیرن
بر کیمسه‌یه شفقتلی ، کریم وعادل بر بابا دینیله‌بیلیرمی ؟. —
انسانلرك بتون حیاتی و دنیاده اولوب بیتن بتون شیلر
حریت بشریه‌ووجودی ادعا اولونان بر اللهك ایلیکی وعدالتی
ایله قابل تألیف دکلدر . لطف سبحانی Providence
تسمیه ایتدیکمز شیئه مدیون شکران اولمامز دوغرو
دکلدر . — انسان، لطف سبحانی‌نك عزیز اولادیدر،
اللهك کوزده‌سیدر ، بتون ابداعاتنك مقصد یکانه‌سیدر،
طبیعتك حکمداریدر ادعالرنده بولونماق بر دلیلكدر [*] . —

(*) بوحکایه‌یی ۱۰۷ نومرولو (اجتهاد) ده اوقویابیلیرسکز.
صوك درجه‌ده دوشوندیریجی در . اوقویك. ه. جه.

دنیاده مستبدلردن داها زیاده شایان نفرت اولان بهائم
یوقیدر . ـ انسان ایله حیوان آره‌سنده مقایسه . ـ انسانك
اکلایتنك ردی . ـ بر حکایهٔ شرقیه [*] . ـ جهانده انعام
آلهه‌دن باشقا برشی کورمه‌مك و بو جهانك آنجاق انسان
ایچون یاپیلمش اولدیغنی ظن ایتمك ساجه‌در . ـــ روح
نه‌در ؟ . ـــ بونك حقنده برشی بیلینمیور . ـــ اکر

---

[*] عقل و تحلیل کوزیله باقیلیرسه کائنات بر محشر عجایب
کورولور و انسانك حکمدار مخلوقات ، اکمل مخلوقات اولماسی
ادعاسی پك کولونج اولور : کوزله کوروله‌مه‌یه‌جك قادار کوچوك
اولان و برقاچ بیك دفعه بیوتیجی مبقروسقوبلرله آنجاق کوروله
بیلن بر میقروب جثه‌جه ، علمجه ، موقع اجتماعیجه حتی فضیلت
وانسانیتجه اك بیوك واك یوکسك بر ذاتی . آز بر زمان طرفنده
مضمحل ایدر ، اولدورور یاخود فرنکی « اسپیروجه‌ت » لربنك
یابدیغی کیبی دماغده توضع ایده‌رك اولا جنونی و عقیباً مونی
موجب اولور دماغده بر قان طمارینك پاطلاماسی اك بیوك بر
داهی‌یی مفلوج یا تکلم ویا تحریردن ، الخ عاجز برحاله قویار . بزم مادی
و معنوی موجودیتمز بو قادار ضعیف و نازك اولدیغی ، هر آن
تهلکه‌یه معروض اساسلر اوزه‌رینه قورولو بولوندیغی میدانده ایکن
« کبر وغرور بسله‌ینلرك اشکالکی میدانده‌در » دیین فیلسوفه ناصل
حق ویرملز ؟ دنیانك بردار سعادت اولدیغی و بو دار سعادتك
انسانلر ایچون یاراتیلدیغی ادعاسی داها زیاده سخیفدر دنیایی
بر مقاتله میدانی کورنلرك داها دوغرو کوردکلری شبهه‌سزدر
هواده ، صوده ، طوپراقده مبارزهٔ حیات بتون شدتله بردوامدر
بوندن اوتوز بش سنه اول مکتب طبیه صره‌لرنده یادیغمز مبتدیانه
بر غزلك مطلعی شو ایدی :

وجودی ادعا اولونان بوروح ، جسمك طبیعتنده برشی اولماسه‌یدی جسم ایله اتحادی غیر ممكن اولوردی . — بر روحك موجودیتی صاچمه بر فرضیه‌در ، لایموت بر روحك موجودیتی داها زیاده باطل بر فرضیه‌در . — انسانك أولدیكی وقت ، تماماً [یعنی جسم وروحیله برابر] أولدیكی بدیهیدر . — روحك غیرمادیلكنه [Spiritualitéسنه] قارشی اعتراض‌ناپذیر دلیللر . — الهیونك لاینقطع استعانه ایتدیكلری مؤثرات فوق‌الطبیعه‌نك صاچمه‌لغی . — ماته‌ریالیزم ، ك نوع بشر ایچون حیثیت شكن اولماسی دوغرو دكلدر . — حیات اخروی عقیده‌سی ، آنجاق خلقك صافدللكی سایه‌سنده بوندن استفاده ایدنلر ایچون فائده‌لیدر . — حیات آخروی‌نك تسلی بخش اولدیغی دوغرو دكل‌در ؛ تسلی بخش اولسه‌بیله بوندن دولایی دوغرو اولدیغی استنتاج اولونماملی‌در . — بتون دینی پروه‌نسیپلر ، خیالی‌در ؛ مدلول صمیمیسیله دین كوكلشمش بر اعتیادك نتیجه‌سیدر . — الله بر موهومدر ، اوكا ارزان ایدیلن صفتلر بری برینی اعدا ایدر . — هر دین «سر «Mystère

---

صد هزاران فاجعه بر صحنه‌در دنیابابا ،
بر اوزون مرثیهٔ دلسوز اوقور اشیا یابانا .
موت ، دنیاصحنهٔ مزاحم‌در ، صحنهٔ فجایعدر وحیاتك فانیكلی آشكاردر مع هذا بوآجی اطلاعلرك فوقندن یوكسلك ومستریح یاشاماق امكانی بزه بخش ایدن برشی واردر : فضیلت وآیین فضیلت ! ع . ج .

لرك بارديغيله تضادلری تأليف ايتمك ايچون تخيل اولونمش بر « سيستهم »دن باشقا برشی دكلدر. — محضا راهبلرك استفاده‌سی ايچون ايجاد اولونمش اولان « سر »لرك صاچمالغی و فائده‌سزلكی. — جهانشمول بر اللهك جهانشمول بردين وحی ايتمه‌سی ايجاب ايدردی.[*]. — دينك لازم اولماديغی اثبات ايدن شیء، ناقابل فهم اولماسيدر. — دينلرك كافه‌سی، احتوا ايتديكلری متناقض و سراپا غير معقول اعتقادلر سببيله مختلف دينلرك مروجلری طرفندن مسخره ايديلمشدر. — مشهور بر تئولوجيا عالمنك اجتهادی. — دهئيستلرك يعنی خدائيلرك الهی، تئولوجياجيلرك اللهلرندن نه‌داها آز متناقض، نه‌داها آز خيالی‌در. — هر عصرده اقوام، بر الوهيتك حكمرانلغنی تصديق ايتمشدر، ديمكله اللهك موجوديتی هيچ‌ده اثبات ايديلمز. — بتون الهلر، وحشی المنشادرلر. — بتون دينلر برر قديم جهل، خرافات، خونخوارلق آبده‌سيدرلر؛ يكی اديان ايسه تكرار كنجلشمش اسكی دليلكلردر. —

[*] حريت فكريه جهادينك بر بهادر مجاهد صفشكنی اولان قليچ زاده حق بك برادرمز، (اجتهاد)ك بر چهارشنبه چای صحبتنده « الله، عربلره « قرآنی عربجه اولاراق انزال ايتدك، تا كه آكلاياسكز» ديور. شوحالده الله، مسلمانلنك دين جهان اولماسنی مراد ايتسه‌يدی يالكز عربلرك آكلاديغی بر لسانله دكل، جميت اقوامك لسان مشترکی اتخاذ اولونان اسپه‌رانتولسانيله انزال بيورمه‌سی لازم كلبردی » ديمشدی. ع.ج.

دينلرك كافهٔ مناسكى، كافهٔ مراسمى حمقك ياخود ارباراغك
تعفاسنى حاملدرلر. ـ ذنبى بر اجتهاده نه قادار چوق قديم
اولورسه اونسبتده مشكوك اولماق اقتضا ايدر . ـ دين
مسئله سنده ريى لك، تەئولوجيانى پره نسيپلرك سطحى و آز
ملاحظه لى معاينه سى نتيجه سندن باشقا برشى اولاماز . ـ
وحيك ردى . ـ شوحالده الاهك انسانلره كورونمش
واونلره خطاب ايتمش اولماسى دليل نره ده؟ . ـ معجزه لرك
موثوقيتنى هيچ برشى تأمين ايتميور . ـ اكر الله تكلم ايتمش
اولسه يدى جمله سى يكديكرينى خرافات پرورلك و الحاد
ايله بحق اتهام ايدن مختلف مذهبلرك سالكلرينه باشقا باشقا
شيلر سويله مش اولماسى غريب اولوردى . ـ كرامت
Oracle لرك مظلميتى و مشكوك المنشاء اولماسى. ـ سوزده
معجزه لرك صاچمالنى . ـ معجزه لر حقنده ويريله سى
لازم كان حكمه دائر (پاسقال)ك ملاحظه سنك ردى . ـ بالذات
آلهيانك پره نسيپلرينه كوره هر وحى جديد، ساخته و كفر
آميزدر . — دين شهيدلرينك قانى بيله معجزه لرك عدم
صحتنه و خريستيانلغه عطف اولونان الهى المنشاءلكك دوغرو
اولماديغنه بر اثبات تشكيل ايدر . ـ شهيدلرك تعصبى ،
ميسيونرلرك دائما منفعتله علاقه دار غيرتى، دينك حقيقيتنى
اصلا اثبات ايتمز. — تەئولوجيا كندى اللهنى، بر عقل
و انوار معرفت دشمنى اولارق تصوير ايدر . — عقل

ایله اعتقاد Foi غیر قابل تألیفدر و عقل اعتقاده مرجحدر. — ایمانی عقلك یرینه اقامه ایتمك ایسته ینلرك سفسطه لری نه قادار صاچمه و کولونجدر. — کندیسی ایچون اك اهمیتلی اولدیغی سویله نن بر شیئه انسانك علی العمیا اینانماسی لازم کلدیکی ناصل ادعا ایدیله بیلیر؟ — ایمان [ایمان دینی] آنجاق ضعیف، جاهل یاخود تنبل روحلرده کوکله نیر. — دینلرك حقیقیسی اولان بر دینك موجود اولدیغنی تعلیم ایتمك عبثدر و حکومتلرده برسبب اغتشاشدر. — دین، آخلاق و فضیلته هیچ مقتضی دکلدر. — دین احتراصاته قارشی قوللانیلا بیله جك کملرك [مانعه لرك] اك عاجزی، اك تأثیرسزیدر. — حیثیت، دیندن داها سلامت بخش، داها قوتلی بر کم، بر ضابطهٔ معنویه در. — نماینده لری اولدوقلرینی ادعا ایتدکلری الله کبی، اکثریا مستبد، ظالم و عجیب اولان و، دینی آنجاق اسیرلرینی داها زیاده حیوانلاشدیرماق، زنجیرلری ایچنده اونلری داها زیاده اویوتماق و داها زیاده قولایلقله اونلری پارچالاماق ایچون قوللانان قراللرك احتراصاتنه قارشی دین، شبهه سز داها قوتلی بر کم دکلدر. — «حکمدارلرك حقوق مقدسه سی» تسمیه اولونان و غصب لرك اك باطلی، اك کولونجی، اك منفوری اولان غصبك منشائی. — حکمدارلره حکیمانه نصیحتلر. — دین، پولیتیقه ایچون مشؤمدر، دنسز و فاسد الاخلاق

مستبدلردن ومستکره رعیتدن باشقا، دین، برشی یتیشدیرمز.
خریستیانلق هردین ایچون واقع اولدیغی اوزره الك قوتلی
استنادگاهی اولدیغی استبدادی [یعنی کیف مایشاء اجرای
حکم ونفوذ ایتمك اقتدارینی] آباء دینه وعد ایده‌رك انتشار
ایتمشدر. — دینی پره‌نسیپلرك یکانه هدفی، حکمدارلرك
استبدادینی تأیید و ملتلری اونلره قربان ایتمکدر. —
خلقی اضرار ایتدیکلری وقت یالکز اللهك مدار خوف
اولدیغنه حکمدارلری اقناع ایتمه‌نك نه‌قادار شئامتانکیز
اولدیغی. — صوفو بر قرال قرالیت، ایچون بر آفتدر. —
خلقك امیدسزلکنه قارشی دینك حمایتی، استبداد ایچون
ضعیف بر حصاردر. — بر مستبد، بالذات کندیسنی اضرار
ایدن وبر اوچوروم اوزه‌رنده اویویان بر عقلسزدر [*]
دینلر، قورقودن وندامتدن تخلیص ایده‌رك حکمدارلرك
صاپقینلقلرینی قولایلاشدیریر. — منور بر حکمدار
نه‌در؟. — هیئت رهبانیه‌نك حاکم احتراصلری
وجنایتلری. — معهود اللّهلرینك ودینك یاردیمیله‌در، که
هیئت رهبانیه احتراصلرینی تطمین وجنایتلرینی ارتکاب

(*) أشك مظلومان ایله تأسیس بنیان ایله‌ین
برقوشه بکزرکه سیل آغزینه یاپمش لانه‌یی.
دیاربکرلی سعید پاشا مرحوم.

[*] دین ایچون أولن وأولدورن کیمسه‌لره هر دینده آز
مکافاتمی موعوددر! ٥. ج.

ایتمشلردر . — راهبلرك شارلاتانلقلری . — اخلاق تلویث وبتون دوغرو فكرلری، بتون سالم اساسلری اخلال ایدن دینك حصوله كتیردیكی لایعد مصیبتلر. — هر دین مساعفه ناپذیردر، یعنی حریت وجدان وبیانه غیر مساعد وغیر متحملدر وبناءً علیه خیر وحسناتك مخربیدر. — هر حكومت دینك سوء استعمالی . — دین خونخوارانی مشروع قیلاراق [*] خلقك خونخوارلق دیزكینلرینی كویشه‌تیر و مقاصد الهیه ایچون جاری اولابیله‌جكنی تعلیم ایده‌رك جنایتی مباح قیلار . — دینه عطف اولونان فنالقلرك، آنجاق انسانلرك سفیل احتراصلرینك نتیجه‌سی اولدیغی ادعاسنك ردی . — هر اخلاق، دینی اجتهادلرله ناقابل امتزاجدر . — (انجیل)ك اخلاق ناقابل اجرادر . — اجزادن متشكل برجمعیت غیر ممكندر . — طبیعت بشر فساده اوغرامش دكلدر وبونك عكسنی سویله‌ین دین، انسان ایچون یاپیلمش دكلدر — حضرت عیسی، الله و رهبان حقلرنده . — كناهلرك عفوی راهبلرك انتفاعی ایچون ایجاد اولونمشدر — الله قورقوسی احتراصاته قارشی عاجزدر . — جهنم دوزمه‌سی فنالقه مانع اولامایه‌جاق درجه‌ده صاچمه‌در . — منحصراً راهبلرك منفعتی ایچون وضع ایدیلمش اولان دینی آخلاق وفضائلك صاچمه‌لقی . — ته‌ئولوجیاجیلرك تعلیم و اجرا

ایتدیکلری وجهله شفقت خرستیانیه، نه یه منجر اولیور؟ـ واهبلر ایچون آلتون معدنی اولان « اعتراف ذنب » اخلاقك حقیقی پره نسیپلرینی تخریب ایتمشدر . — بر اللهك موجودیتی فرضیه سی، اخلاق ایچون لازم دکلدر. — دین واونك فوق الطبیعه اخلاقی، اقوام ایچون مشؤم و طبیعت بشره ضددر . — دینی وسیاسی بری برینه قاریشدیرماق اقوام وحکمدارلر ایچون نه قادار مشؤم اولدیغی حقنده .— زهدك مشؤم نتائجی . — برحیات آخرت نظریه سی نه انسان ایچون تسلی بخش در نه ده اخلاق ایچون لازمدر. — بر ملحد، ایلك یاپماق ایچون برصوفودن داها زیاده اسباب وسوائقه مالك وداها زیاده وجدانلی در . — اللهه اینانمایان برحکمدار ، بر چوق امثالی کورولدیکی اوزره ، بك دیندار وفنا برحکمداره مرجح اولور. — فسلفه ایله اکتساب اولونان اخلاق، فضیلت ایچون ، [یعنی فضیلتکار ، حیثیتلی ، فنالقدن مجتنب ، ایلك یاپماقدن حظ علوی طویار برآدام اولماق ایچون] کافی در . — اجتهادلر سیرت اوزه رینه نادراً اجرای تأثیر ایدر. — عقل انسانی لادینیلکه وناخدالغه سوق ایدر ، [*] چونکه دین صاجه در وراهبلرك الاهی

[*] علمای بنامدن محب فاضلم بغدادلی جمیل زهاوی افندی حضرتلری:

یاخرد گفت راست ایزد نیست،
یاکه ایزد خرد ندادمرا .

دیوردی که معناسی، «یاعقل دوغرو سویله یور، الله یوقدر »، یاخود الله بانا عقل ویرمه مشدر » دیمکدر. لله در قائل .

بدخواه و قورقونجدر . — اللهجیلری و صوفولری
وجوده کتیرن یالکز قورقودر. — «الله» سویله‌بیلیرمی
یاخود اللهی سومه‌لیمی سومه‌مه‌لیمی؟ — الله و دین حقنده
هرطرفده موجود متضاد فکرلر اثبات ایدرکه الله و دین
اوهام و خیالاتدن عبارتدر . — هردینك تملی اولان
براللهك موجودیتی، هنوز اثبات اولونامشدر. — راهبلر،
غیرمؤمنلردن داها زیاده حس منفعتله حرکت ایدرلر[*]
. — غرور ، تفخر ، فساد قلب، ناخدالردن و غیر
معتقدلردن زیاده راهبلرده بولونور. — افکار باطله‌نك
انفاسی محدوددر و حقیقت ، عقلی وحقانیت اوزه‌رینه
مؤسس اولمایان هیچ بر سلطنت پایدار اولماز . ـ الهلرك
امام [Ministre] لری، عقلك حواریونی وحریتك
مدافعلری اولسه‌لردی نه قادار اقتدار واحترام قازانیرلردی!
— اکر جهانده دینك یرینه فلسفه قائم اولسه‌یدی
نه قادار عظیم بر انقلاب حصوله کلیردی ! — غیرمعتقد
بر آدامك اولورکن اعتقاده عودت ایتمه‌سی اعتقاد ایتمه‌مه‌نك
علیهنده هیچ برشی اثبات ایتمز . — ناخدالغك کافهٔ
روابط جمعیتی حالك ایتدیکی ادعاسی دوغرودکلدر . —

[**] یاپدیغی ایولکك مقابلنده اخروی مکافات آلاجغنه معتقد
اولان و بو واسطه ایله ایلك یاپان بر آدامله، مکافات ومجازات اخرویه‌یه
اینانمقسزین خیرکار اولان وفنالقدن توقی ایدن بر آدم آره‌سنده،
بو صوکنجینك لهنه اولارق نه قادار بیوك ویوکسك فرق واردر! ع.ج.

خلق ایچون دینك لازم اولدیغنه دائر لاینقطع تکرار
اولونان اجتهادك ردی . — مرعتلی سیستهم آحاد ناس ایچون
غیر موافقدر . — الهیاتك بیهوده‌لکی و تهلکه‌سی
. — حکمدارلره حکیمانه نصیحتلر . — اقوام و ملوك
اوزه‌رینه دینك مشئوم تأثیراتی . — تاریخ بزلره اوکره
تیرکه دینلرك کافه‌سی ، ملتلرك جهالتلرینك یاردیمیله ، هیچ
صیقیلماقسزین الاهك مبعوثلری اولدوقلرینی سویله‌ین
آداملر طرفندن تأسیس اولونمشدر . — اسکی و یکی دینلرك
کافه‌سی ، خیالات مجرده‌لرینی و کولونج معامله‌لرینی
هپ یکدیکرلرندن استعاره ایتمشلردر . — تئولوجیا ،
فلسفه‌یی دوغرو یولندن دائما چویرمشدر . — الهیات
نه دنیاده ، نه طبیعتده هیچ برشیئی ایضاح و تنویر ایتمز
. — الهیات ، روح بشرك قوهٔ معنویه‌سنی نه قادار تقیید
و انوار معرفتك ، و حقیقتك ترقیاتنی نه درجه تأخیر ایتمشدر . —
دینك نه درجه عجیب و مشئوم اولدیغی ، نه قادار تکرار
اثبات اولونسه آزدر . — دین « پاندور [*] Pandore
قوطوسیدر و بو اوغورسز قوطو آچیقدر . —

[*] پاندور ، اساطیر یونانیه‌یه کوره وولکن Vulcain
طرفندن یاراتیلان ایلك قادیندر . آلههٔ حکمت و معرفت اولان
مینه‌روا Minerve اونا حیات ویرمش و اونی بتون کوزللکلره
و هنرلره مظهر قیلمشدر . ژوپیته‌ر Jupitère اونا بتون
فناقلرك محبوس اولدیغی برقوطو هدیه ایتمش و کندیسنی « ارض » ه ،

(وولنه‌ر) معرفتیله نشر ایدیلن « ژان مه‌لیه‌نك وصیتنامه‌سی

فهرست مندرجات :

ختام

ایلك ارکك اولان ئه‌پیمه‌ته Epiméthée یه کوندرمشدی . بونلر ازدواج ایتدیکدن صوکره (ئه‌پیمه‌ته) قوطویی آچمشدی؛ بتون فنالقلر، بوصورتله، اورته‌یه صاچیلدی. قوطونك دیبنده یالکز امید قالدی. (پانتور) قدیم یونانیلرك حضرت حواسیدر. «پانتور قوطوسی» تعبیری ایله، مجازی اولاراق، ملاحت وحسن ظواهری آلتنده بر چوق فلاکتلرك مصدری اولان ویا اولابیلن شی مراد اولونور . ع . ج

فیئاتی ۱۵ غروشدر

دوقتور عبدالله جودت بك افندینك بیدرپی دردست طبع ونشر اولان دیکر اثرلری بروجه آتیدر .

دون و یارین

(کوستاو لوبون) ك قیصه ملاحظه‌لر شکلنده یترون آثار متقدمه‌سنی اجمال ایدر بر نصوص روحیه واجتماعیه عظیم بر قیمت علمیه‌یی حائزدر .

بر ذکای فیاض

عبدالله جودت بك بو کوچوك کتابده، محبی واستادی اولان (دوقتور کوستاو لوبون) ك علمی ترجمهٔ حالنی اجمال و بوتون آثارینی قارئلرینه تقدیم و ایضاح ایتمشدر.

حرب و سوزده ایلکاری

(نوویقوف)ك بك بویکسك، فلسفی وانسانی بر اثریدر. مترجمی عبدالله جودت بکك اوزون و آتشلی بر مقدمه‌سنی محتوی‌در .

انکلیز قومی

سوربون دارالفنونی پروفه‌سورلرندن (ئه‌میل بوتمی) نك اك مهم کتابیدر. انکلیزلرك علم روح سیاسیسیدر. مترجمی عبدالله جودت بكدر. اوچ کتاب اولارق چیقمشدر، طاقمنك بهاسی ۹۰ غروشدر.

علم روح اجتماعی فی ۵۰ غروشدر

باب عالی جاده‌سنده جمعیت کتابخانه‌سی